

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

Probleme sociale: Anchetă asupra căminului școlar: reflecțiile dlui prof. univ. . . . . **Dr. D. RĂDULESCU**
 Problema căminului școlar . . . . . **Prof. I. MATEIU**
 Un program de culturalizare . . . . . **ION CLOPOTEL**
 Infirmitățile capitalismului . . . . . **VASILE BUCUR**

Actualități: Ce se așteaptă dela tineretul intelectual din Ardeal . . . . . **PETRU SUCIU**
 O comoară de artă în Cluj . . . . . **H. TRANDAFIR**
 Studențimea și proletariatul socialist . . . . . **M. HOVRILEANU**

Figuri reprezentative: Max Dessoir . . . . . **LIVIU RUSU**
 † Veturia I. Lapedatu . . . . . **Dr. ION SERACIN**

Probleme economice: Câteva aspecte ale agriculturii românești de azi . . . . . **IOAN TRAFIUC**
 Programul agrar al socialdemocrației din România . . . . . * * *

Învățământ - educație: Din nevoile învățământului muncitoresc . . . . . **CRISTOFOR EPURE**

Ardealul vechiu: Moșia ardeleană Cetea (continuare) . . . . . **ȘTEFAN METEȘ**

Discuții și recenzii: Th. Capidan: „Aromâni” . . . . . **ȘT. PAȘCA**
 Const. Kirîțescu: „Flori din grădina copilăriei mele” . . . . . **ION TOMUȚA**

Cronica medicală . . . . . **Dr. Arente IANCU**

Pagini literare: Poporul . . . . . **Ion. Th. ILEA**
 Dor . . . . . **FLORICA CIURA**
 Fragment . . . . . **I. Chisăliță-Severeanu**
 Fiecărui colț de lume . . . . . **CIOCIO ANDERCO**
 Parabolă . . . . . **NICULAE RUSU**
 Proletarul . . . . . **Aurel ZEGREANU**
 Vedemie . . . . . **KIBEDI SĂNDOR**
 Inoptează . . . . . **Traian Dumbravă**
 Mizerie . . . . . **I. LĂZĂRUICĂ**

Cronici culturale și artistice: Trăim pe scenă. — Jean Bart. — Contesa de Noailles. Expoziția artiștilor Clujeni . . . . . **CRONICAR**
 Aspecte și direcții în arta plastică ardeleană . . . . . **V. BENEȘ**
 Demascare . . . . . * * *

Fapte, idei, observațiuni: Curajul critic. — Cunoașterea împrejurărilor specifice ale regiunii. — Viața la țară. — Redacționale. — Maria B. Băulescu. — Impotriva revizuirii tratatelor. — Fuga intelectualilor germani. — Imprumutul muncii. — Bietul om ce contează. — Noul scris ardelean. — Pe când mama era servitoare. — Bibliografie . . . . . **REDACȚIA**

Coperta . . . . . **Prof. CORNEA**

Director: ION CLOPOTEL

Redacția și Administrația:

CLUJ, Str. Gelu, 26. Telefon 308

Apare lunar

Un exemplar: 30 Lei

ANUL X

Cluj, Mai 1933

Nrul 5

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L

Societăți culturale, școli . 1000 L

Liber-profesioniști . . . . . 600 L

Funcț., studenți, muncitori 500 L

În străinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

CASSA AUTONOMA A MONOPOLURILOR REGATULUI ROMÂNIEI

este una din cele mai importante instituțiuni agricole, industriale și comerciale românești. Are șapte monopoluri în exploatare și administrarea ei (tutunul, sarea, chibriturile, hârtia de țigaretă, cărțile de joc, explozivii și brichetele) dintre cari cele mai importante sunt, monopolul tutunului și monopolul sării. Intrebuințează aproape 8.000 muncitori în Manufacturile de tutun, 6.000 în depozitele de fermentare, 2.500 în saline și aproape 2.000 funcționari în diversele servicii centrale și exterioare.

**Venituri brute circa 6.000.000.000
lei anual**

MONOPOLUL TUTUNULUI

cuprinde cultura, fabricația și vânzarea tutunului cu 24 depozite de fermentarea tutunului, șase Manufacturi de tutun și un Institut Experimental pentru cultura și fermentarea tutunului, dotate cu mijloacele tehnice cele mai moderne.

Suprafața cultivată 16.200 H. cu o producție de aproximativ 15.000.000 Kgr. tutun brut. Intrebuințarea circa 42.500 cultivatori de tutun. Fabrică țigaretă, țigări de foi și tutunuri tăiate, cu

VARIETĂȚILE DE TUTUN CELE MAI CURATE ȘI FIN AROMATE

(Iaka, Persician, Ghimpați, Ialomița, Sătmărean, Banat Reșina și Molovata).

Țigaretetele românești sunt cotate azi printre cele mai bune țigaretete din lume, ca de pildă „Ferdinand“, „Macedonia“, „Tomis“, „Mihai“, „București“, „Virginia“, „Specialitate“, etc.

Export în diferite țări.

MONOPOLUL SĂRII

cuprinde extracția și vânzarea sărei

Rezervele de sare evaluate la cca. 15 miliarde de tone, repartizate în 200 de saline, dintre care cel mai mare este acela din Slănic-Prahova, care reprezintă un bloc compact de 60 Km. lungime, 12 Km. lărgime și peste 1.000 metri adâncime.

Din punct de vedere chimic, sarea românească este una din cele mai curate și cu un aspect cristalin.

Producția anuală cca. 300 000 tone. din care 20—30 % destinate exportului.

Export în diferite țări Europene și asiatice, prin porturile Constanța, Brăila și Giurgiu.

Pentru orice informațiuni, adresați-vă la :

**CASSA AUTONOMĂ A MONOPOLULUI
REGATULUI ROMÂNIEI**

DIRECȚIUNEA COMERCIALĂ

Calea Victoriei No. 152

București

Bibliografie

»Nevroza instinctelor« roman modern Ionel Roda

În editura „Cugetarea“, București, a apărut mai deunăzi un volum corect prezentat, atrăgător prin titlul și factura-i tehnică.

Autorul se ascunde sub un pseudo-nume — Roda — probabil pentru a fi cât mai degajat, a-și lua o libertate mai mare în conturarea personagiilor recrutate din viața marilor capitale, și poate pentru a fi mai largul său în tratarea subiectului ales.

Dela început o remarcă importantă: „nu atât forma literară, cât tema interesantă și nouă pasionată pe cititorii!

Roda nu scrie pentru el, ci numai pentru public. Așa dar nu neglijează nici detaliu, ori cât de mic, pentru a-și realiza scopul propus: să captiveze! Să placă! Și reușește.

Nu e pagină, care să nu intereseze pe cititor. Un roman modern, amuzant, bine scris, conceput și realizat în spiritul rapid și ușor al cititorului de astăzi...

Harry West — eroul principal al romanului — era un tip blazat. Nimic nu-i plăcea, nimic nu-l interesa, nimic nu-l mai distra. Mereu acelaș, cu privirea înfiptă în pământ ca un condamnat, făcea parte din acea categorie de învinși cari, odată deziluzionați, pierd definitiv încrederea în semenii lor. Cât despre emotivitatea sa, era ceva de pomină.

Puteai să-i vorbești despre orice eveniment, ori cât de senzational: despre vreun mare crash financiar sau despre vreo cuconiță nostimă surprinsă de soț, goală, în brațele amantului, despre ascensiunea în stratosferă, cu balonul, sau despre răpirea micului Lindbergh.

Te asculta cu indiferență și — în cazul cel mai fericit îți acorda un suris.

Femeile nu-l interesau.

Zicea despre o femeie că este frumoasă, pe un ton indiferent, cum ai zice de pildă despre o floare că e roșie, sau despre un perete că e alb — fără acel tremolo caracteristic al amantului de profesie. Era atât de rece, încât prefera o partidă de biliard celei mai focoase balerine. Cât despre dragoste, prefera s'o cumpere — considerând sentimentalitatea ca un lux, o manoperă scornită de idealști: un joc de societate la care nu recurgea decât în tinerețe, pentru a ne înșela simțurile.

Continuând cu descrierea eroului său blazat — care spre sfârșitul cărții suferă o metamorfoză totală — autorul jonglează admirabil cu expresiile:

„Nu bea decât odată pe lună... dar sdravăm.

„Nu juca nici un fel de joc de noroc... afară de bacara.

„Nu fuma decât țigări pe zi... dar fine.

„Nu dădea niciodată bani cu împrumut... se împrumuta însă mereu.

„Nu agreia nici un fel de distracție... afară de dancing.

Acei cari au citit sau vor citi cartea — în afară de stilul ei vioi — vor fi uimiți de o calitate pe care desigur că a avut-o în vedere și editura „Cugetarea“ când a acceptat: să tipărească lucrarea unui scriitor oarecare, necunoscut, deci fără acel avantaj specific al autorului lansat.

Intr'adevăr, subiectul romanului, — intriga propriu zisă — este surprinzătoare prin situațiile de neimaginat în cari ajung eroii cât și — în general — prin factura ei interesantă.

V. I.

Anchetă asupra căminului școlar

Domnul Ion Th. Ilea îmi prezintă un chestionar asupra acestei teme în referire la broșura sus citată. Chestionarul cuprinde trei întrebări:

1. Cum vedeți problema căminului școlar?
2. Se poate ocupa „Astra” de el?
3. Găsiți argumentată teza domnului Clopoșel?

Sunt fericit că domnul Ilea îmi dă ocazia să scriu câteva cuvinte asupra cărții acesteia de aparență modestă în eleganța ei, dar de un conținut și o importanță cu mult invers proporțională modestelor dimensiuni ale cărții.

Citind-o, eu care mă învârteam de optsprezece ani în jurul acestei probleme, fără a vedea încă soluțiile principale satisfăcătoare, în cadrul structurii noastre sociale, am rămas neobișnuit de impresionat văzând formulate cu atâta precizie și cu o viziune clară și adâncită atât a laturei sociale și educative, cât și a laturei economice, *soluțiile nete ale problemei*.

În cartea mea „Pentru voi, tineretul”, care se ocupă mai mult de probleme politice, financiare și economice, atinsesem în treacăt și cu precauție și problema fundamentală a educației și instrucției sociale. Socoteam și spuneam acolo, că instrucția publică la noi și în mai toate țările, e inefficientă și superficială.

Arătam în acelaș timp, subliniind-o, că problema instrucției publice trebuie concrescută cu a educației publice pentru a fi eficace. Este evident că aceasta este problema de bază în structura politică a unui stat.

Cartea domnului Clopoșel ne arată cu o claritate convingătoare și într'un spațiu foarte restrâns, mai întâiu de ce școala noastră primară, pentru cel puțin 80% din populație e în mare parte inefficientă și fără valoare. După ce a subliniat factorii care o fac astfel, dsa ne indică simplu și lapidar, precis ca o teoremă geometrică, soluțiunea și anume, *singura soluțiune bună și eficace în condițiile dela noi, căminul școlar*.

Cred că pot răspunde la prima întrebare rezumând: *căminul școlar trebuie să fie principala preocupare și realizarea lui, principala problemă tehnică a tuturor înfăptuirilor cari vor să fie durabile și eficace, în direcțiunea culturii poporului*. Pentru cine nu înțelege aceasta, îl sfătuiesc să citească și să recitească eleganta și condensata broșură.

La a doua întrebare: *Se poate ocupa „Astra” de el?* aș fi teetat să răspund:

Evident că da și, anume, în primul rând și cu precădere, dacă vrea să facă în adevăr operă durabilă, adâncă și eficace, căci acolo e temelia. N'ăș putea documenta mai bine, mai clar și mai scurt aceasta, de cât citând din însăși paginile autorului:

„Cu el trebuie să începem pentrucă, numai prin el se poate realiza bine și mult”.

„Eșafodajul construcțiilor superioare reclamă baze serioase; acolo, jos de tot, pentru se preveni năruirile inevitabile, când stâlpii de temelie nu sunt încă destul de viguroși”.

Și repet, pentru cine va citi cartea, se va convinge, chiar când nu va fi gândit suficient până atunci, că „stâlpii de temelie” acolo sunt, în căminul școlar.

Cred că după cele ce am spus mai sus, e inutil să mai răspund la a treia întrebare. Răspunsul meu e numai atât:

Citiți cartea și reflectați bine după ce veți fi citit, toți câți cu sinceritate și seriozitate vă veți fi ocupat de această problemă.

Pentru subsemnatul trebuie să relev, ca autor de biologie socială, ca vechi și pasionat lucrător în acest domeniu, punctul de vedere care-mi pare singurul justificat și sigur în studiul problemelor sociale, *punctul de vedere biologic*. În această privință, doresc să sfârșesc răspunsul meu cu un ultim citat:

„In această comunicare am afișat primatul biologic. Atragem atenția asupra lui, căci bagatelizarea se răsbună făcând să eșueze în germen orice plan, oricât de prețios și oricât de solid ar fi aparatul financiar și tehnic pe care s'ar întemeia“.

„Realitățile nu se lasă nesocotite. Totul se soldează, mai curând sau mai târziu“.

Și în concluzie: Orice realizare ori propagandă culturală, care va nesocoti primatul biologic și partea de organizare care-i corespunde sub forma căminului școlar, așa cum îl indică domnul Clopoțel, constituie o bagatelizare.

Ori cine pornește de azi încolo la opera de uriașe însemnătate a culturalizării satelor, să înceapă mai întâi prin a înțelege și medita adinc cartea dlui Clopoțel.

De altminteri voi reveni mai pe larg.

Dan Radulescu

Problema căminului școlar

Distinsul director al acestei reviste, d. Ion Clopoțel, mi-a făcut bucuria de a-mi trimite studiul său recent, cu privire la problema culturalizării satelor. A fost o plăcere pentru mine, să citească această lucrare de-o execuție tehnică ireproșabilă, în care am verificat din nou, spiritul de analist fin al unui om de solidă cultură și pasiunea lui caldă pentru problemele de bază ale neamului nostru. Domnia sa reia subiectul în permanentă suspensie, al satului românesc, sub aspectul culturii. L'au abordat atâția amatori și pedagogi în publicistica noastră, încât avem astăzi o literatură respectabilă, gata să-și servească eele mai savante soluții. D. Clopoțel, spre deosebire de predecesorii săi, are meritul unui novator al **metodei de tratare**. Domnia sa părăsind subiectul teoriilor abstracte, pleacă dela **realitățile sociale**, pe cari examinându-le acolo în cadrul lor cosmic, le sistematizează în laboratorul său sociologic, spre a desprinde din acest proces științific, concluziunile firești la cari ne așteptăm.

Domnul Clopoțel nu s'a mulțumit să ia act de constatarea deplorabilă a rapoartelor oficiale, că satul românesc plutește și astăzi în plin analfabetism. Ci s'a dus pe teren, într'o serie de regiuni muntoase, spre a cunoaște, pe temeiul de anchete riguroase, **cauzele** acestui fenomen rușinos, ca pe urmă să poată formula, deplin orientat, **soluția** salvatoare. E metoda documentării sociologice, căreia d. Clopoțel îi acordă de ani de zile în Ardeal o perseverență și amplă întrebuințare, contribuind astfel la pregătirea generației tinere în spiritul serios al **științei** speciale, ce dominează viața contemporană. Din aceste laborioase cercetări, întreprinse cu ochiu atent și iscusit, a eșit formula **căminului școlar**, ca instrument practic al dărâmării inculturii satelor românești.

Am spus și aiurea, că lozinca nu este nouă. Și eu o lansasem cu 20 de ani în urmă, sub forma ceva mai modestă de **cantină școlară**, dictată de condițiile economice ale robiei de ieri. Bine înțeles, că pe-atunci, grija capitală de a salva școala însaș, n'a îngăduit realizarea acestui auxiliar cultural, atât de prețios în lupta unui popor pentru lumină. Mărturisesc însă, că de atunci chiar, valoarea cantinei o puneam în funcție directă de **structura** școlii însaș. Concepția tradiționalistă și opresiunea străină n'a favorizat școala pedagogiei moderne, încadrată în mediul social localist, care s'o lege cu toate fibrele de viața satului. Școala noastră de ieri a avut o singură misiune, și aceasta statică, iar nu dinamică: **apărarea limbei**. La 1919 subliniam acest adevăr într'un articol de orientare, unde eu precizam, că „școala noastră nu era oglinda satului cu toată înfățișarea lui țărănească originală, ci un ciob chinuit al imperialismului unghuresc cutropitor. Concepția noastră asupra școlii sâtești de mâine, trebuie deci să se schimbe cu totul. **Ea trebuie să răsară din sufletul satului și pentru nevoile lui**. Caracterul **regional** va fi una din trăsăturile ei fundamentale ca și atribuțiile de **conducere proprie**, după principiile decentralizării“.

Această școală n'o avem nici astăzi după 15 ani de libertate națională, căci stăpâniți de **maladia monomaniei**, am strivit instituția fundamentală a sufletului românesc, sub avalanșa asfiziantă a celei mai cumplite cascade de reforme. D. Clopoțel, recunoaște evident această fatalitate și speră că d. GUSTI, exponentul autorizat al sociologiei românești, va avea norocul să ne dea școala cerută de imperatiile vieții populare.

Dar chiar dacă reforma ar întârzia, sau odată legiferată ambiția originalismului politic ar desființa-o, d. Clopoțel socoate, că procesul s'ar putea produce și în sens invers: **căminul școlar să impună de jos în sus noua școală a satului**.

Cunoscând psihologia antreprenorilor de voluri ai fărăi mele, cari înțeleg să le culcagă în schimbul celor mai vinovate uitări, eu subscriu cu toată convingerea speranța dlui Clopoțel. Să ne bizuim, tot pe popor, cum ne învață întreaga noastră tradiție ardelenescă, să creiem cu el și prin el, curentul de inviorare culturală, care odată deslanțuit, va străbate până sus în cetatea olimpicilor visători de glorie, silindu-i să prindă în forme legale marile adevăruri ce sbuciumă viața multumitor părăsite.

Căminul școlar, conceput de d. Clopoțel, este ceva mai mult decât mijlocul simplu de a înfrunta analfabetismul rural. El nu suprimă numai **distanța spațială**, cauză organică a nefrecventării școlii în regiunile de munte, ci se transformă într-o adevărată **instituție socială**, cu rosturi hotărâtoare pentru toată dezvoltarea satului. Cu un lux de argumente, d. Clopoțel își motivează teza, într-o expunere sociologică impresionantă, demonstrând utilitatea multiplă, igienică, economică, culturală, politică etc. a căminului școlar. În Suedia, instituția există, aproape în condițiile imaginate de autorul nostru, și rezultatele ei binefăcătoare sunt de multă vreme verificate.

Dealtfel, nici nu s'au găsit până astăzi pentru cultura regiunilor muntoase decât două formule: **căminul școlar** sau **învățătorul ambulant**. Cea din urmă a fost încercată și la noi, încă din vremea stăpânirii ungurești, și chiar astăzi o recomandă, distinsul revizor școlar Nicolae Nistor dela Turda, într'un studiu documentat cu privire la munții apuseni. Dar formula aceasta reprezintă abia cea dintâi fază a soluției, impusă de sărăcia mijloacelor noastre materiale, dovadă, că în Cămpeni, cantina școlară a dat rezultate complete. În schimb **Căminul școlar**, oferind o rezolvire integrală a problemei culturale a satului, înfățișează idealul spre care trebuie să tindem.

Cred cu toată hotărârea, că „ASTRA” noastră are nu numai calitatea, ci și datoria de a se ocupa de **Căminul școlar**. De ce? Pentru că văd aici o eminentă problemă culturală, pe care n'ar putea-o soluționa cu înțelegere deplină, decât prestigiul și experiența venerabilei noastre instituțiuni dela Sibiu, prin luminile secțiilor ei.

Pentru început se vor alege câteva așezări din munți, unde să fie experimentat Căminul școlar, sub raportul înființării, al funcționării și al rezultatelor lui. Odată speranțele realizate, se va păși, cu încredere și cu răbdare, la întinderea lui în toate unghiurile Țării.

O singură dorință aș formula: Căminul școlar spre a fi viabil și iubit de sat trebuie să fie pus sub **conducerea spirituală** a Bisericii, singura realitate sufletească în care trăiește de veacuri neamul românesc.

Prof. I. Mateiu.

Zamfir C. Arbore

Bătrânul revoluționar basarabean Zamfir C. Arbore a murit în vârsta patriarhală de 85 ani. Coboritor dintr'o veche familie basarabeană, el intră ca student universitar în mișcarea revoluționară din Petersburg și participă la conspirația lui Neciaef din 1869, din care cauză a fost închis doi ani în temnița Petruavlovsk și deportat apoi în Siberia, de unde însă a reușit să evadeze și să se refugieze în Elveția luând parte la acțiunea de doborâre a țarismului prin tot felul de articole și scrieri în limbile streine. În 1877 s'a stabilit în România și a dezvoltat o activitate bogată pregătind împreună cu Zubeu Codreanu, Drul Russel, C. Dobrogeanu Gherea, Paul Axelrod și alți socialiști o iredentă românească pentru desrobirea Basarabiei. Mișcarea aceasta era sprijinită de C. A. Rosetti și văzută cu ochi buni chiar și de Ion Brătianu. A fost cel dintâi român basarabean, care înainte de C. Stere, a luptat din răsuputeri pentru eliberarea Basarabiei, Zamfir C. Arbore a activat în mișcarea socialistă română și a păstrat legături intime cu fruntașii socialiști din epoca

marilor frământări care a durat până în 1899. A colaborat la cotidianul socialist „Lumea Nouă” și a stat în intime legături cu Ioan Nădejde, C. Mille și ceilalți luptători socialiști din acea perioadă eroică. În cartea apărută recent „Mișcarea socialistă” a Dlui I. C. Atanasiu, numele revoluționarului Arbore este des amintit. Prin viața sa plină de jertfe pentru mulțime, Zamfir C. Arbore, rămâne una din figurile reprezentative cele mai de relief și mai vrednice de arătat ca pildă tuturor generațiilor cu dragoste față de popor.

Activitatea Astei

Timpul trece și bătrâna Astră întârzie să-și dea un program de acțiune hotărâtă. Secțiunile au fost intrunite în mai multe rânduri, în mijlocul unei atmosfere reci și cu participăție foarte redusă. Despărțămintele activează în mod felurit și pe cont propriu, fără directive și impulsivni sigure dela centru. O activitate remarcabilă și bună de lăudat este doar a Dlui Iuliu Hațieganu, care organizează tineretul în societăți sportive și ține legături intensive cu satele jud. Cluj, prin conferințe populare regulate. Pre-

ședintele Astei Dl Dr. Iuliu Moldova n își dă seama de situație și se străduiește să provoace o inviorare și o sistematizare a lucrărilor. Dsa s'a îngrijit de fonduri pentru a face să apară revista „Gând românesc”, — sperăm până la urmă ca Dsa să nu pună cruce definitivă pe revista „Transilvania”, veche și de o mare importanță prin trecutul bogat în conținut, mai ales înainte de Unire, Dl președinte mai speră mult dela conferința președinților de despărțăminte cu ocazia adunări generale dela toamnă ce se va ține în Brașov; cu acel prilej se va întocmi un program de muncă. Iată ceiace dorim din toată inima: ca Dl președinte Dr. Iuliu Moldovan, să stârnească animație pentru Astra, să provoace curent pentru un program minimal de muncă, și să întrebunțeze forțele de muncă și sursele materiale nu în scopuri himerice, sterile și inactuale ci în îmbrățișarea realităților în care-și duce existența poporul nostru. Nu atâta înspre trecut, pentru desgroaparea căruia avem destule instituțiuni savante, ci înspre viitor. Aci va fi Arta și secretul succeselor Dlui președinte Dr. Iuliu Moldovan,

Ce se așteaptă dela tineretul nostru intelectual din Ardeal ?

Ardealul are mulți intelectuali români, dar nu are, cu toate acestea, o viață intelectuală românească. Generația mai bătrână nu ne-a dat-o. Cea tânără n'a avut încă vreme să ni-o dea.

Trăim o epocă transitorie de fermentațiune. Generația războiului a fost o generație de romantici. Fără suportul de rezistență intelectuală și morală. Fără nervul de imediată sesizare a realității. Iluzionisti în politică. Ireali în viața cotidiană. Lipsiți de simțul de precizie în viața publică. O clasă fără tradiția tagmei. Fără pasiunea cărții și a gândirii.

De 15 ani încoace suntem stăpâniți de febra parvenirii. Cei bătrâni obsedați de boala îmbogățirii. Cei tineri de a plasării. Suntem ajunși, de prezent, la un punct de supra-saturație. Aici e gneza conflictului dintre generații.

În iureșul după pâine tineretul își caută o platformă ideologică. O caută în curentele politice extreme. Pe unii îi captează stânga. Pe alții, pe cei mai mulți, dreapta. Pe măsura ce se sporesc gurile fără pâine, se sporesc și revoltații. Spiritul de frondă încuibă tot mai adânc în sufletul tineretului nostru.

Generația tânără e o generație de revoltați. Avem revoltați chiar și pe băncile școlilor. Universitățile sunt pline de ei. Aici se crește generația dinamitarzilor de mâine. Nu-i crește profesorimea. Ii crește mizeria vieții. Ii crește spiritul vremii.

Tineretul nostru iese din școală desaxat intelectualicește și revoltat sufletește. O masă bună de manevrat pentru extremiști.

Extremismul în politică e un mare, un incomensurabil risc. Tineretul nu-i măsoară proporțiile. Cine acceptă orbiș aceste riscuri, înșelat de iluzionismul programatic al unor vizionari, se expune la a pierde totul. Elanului exuberant al tineretii trebuie să i se opună frâna moderatoare a intelectualismului. De aceea e lipsă de a se crea aici, în Ardeal, o atmosferă de intelectualism.

Numărul revoltaților crește. La noi, ca în toate țările europene. Suntem la o întretăiere de epoci. Suntem în ajunul unor mari răs-

turnări, unor nebănuite prăbușiri în viața social-economică. Vor urma supozițiuni de regimuri. Transformările epocale în viața popoarelor fac mulțime de sacrificii și jertfiți. Și vom avea și noi. Va trebui să ne îngrijim ca numărul lor să nu primejduiască temelile de existență ale neamului nostru.

Suntem angajați într-o luptă. Noi putem prevedea sfârșitul. Nu putem măsura proporția jertfelor. Avem, tocmai de aceea, motive de adâncă, de legitimă îngrijorare. Jos avem o clasă de țărani sobri, nedesvirinați de bacilii imoralității urbane, dar desorientați. Sus avem o clasă de intelectuali anarhizați și mai ales contaminați, până la corupție, de politicianism. Șansele reușitei sunt, de prezent, destul de sumbre.

Lipsa unei pături de intelectuali conștienți o simțim mai ales noi, în provinciile alipite. Vechea țară își are temelile ei de rezistență. Noi nu le avem nici pe cele de rezistență, nici pe cele de cucerire. Noi trebuie să fim aici, în Ardeal, cuceritori. Spre a putea fi, trebuie să ne schimbăm din temelie și mentalitatea și metodele de luptă.

Trebuie să săvârșim aici o operă de descălecare. Trebuie să facem o muncă de fundamentare a vechilor tradiții de probitate civică. Trebuie să ridicăm o frontieră de carantină contra importului de vicii bizantine. Trebuie să pornim o cruciadă de extirpare a tot ce e rău și corupt. Să ne îmbrăcăm în armura invincibilă a vechilor luptători ardeleni.

Frații au așteptat dela noi foarte mult. Am dat infinit de puțin din multul ce s'a așteptat. N'am dat aproape nimic în politică. Ne place să credem, că suntem salvatorii democrației, că am produs un curent de regenerare în politică. Deocamdată acest curent nu se observă, nici nu se simte barăm. Scoboriți în arena vieții politice au adoptat ai noștri metodele condamnable ale demagogiei. N'au putut rezista adevăratei ispite a banului. Armata de cruciați s'a schimbat într-o armată de profitori. E aceasta o recunoaștere asturătoare și ruși-

noasă. Durere, realitatea faptelor n'o poate desminți.

Tot așa în cultură. N'am produs nici aici nimic. În lupta de radicare culturală a masselor am rămas imobilizați în cadrele învechite ale „Astrei”.

În literatură suntem aproape inexistenți. În afară de câțiva scriitori ai generației mai în vârstă, generația nouă nu ne-a dat încă pe scriitorii cu remarcabilă suprafață.

Ardealul intelectual nu s'a manifestat încă. Poate nici n'a fost în stare s'o facă. Suntem generațiile dintre epoce. Vremile noi cer oameni noi. Cer mai ales suflete înnoite, mentalități adaptate curentelor vremii. Aceste înnoiri sunt produsul energiei dinamice a unui popor. Noi nu avem această energie. Intelectualii noștri au fost o generație de resemnați. În atmosfera de oprimare puterile creatoare dormitează. Așa ne-au făcut vremile noi. Nepregătiți pe unii. Neformați pe alții. Neadaptati pe unii. Dezorientați pe alții.

După 15 ani avem dreptul să așteptăm ivirea unei generații de gânditori. Viața noastră publică cu imensele ei probleme reclamă organic această generație.

Intreagă activitatea noastră publică, în întreg cuprinsul țării noastre, poartă pecetea improvizării. Nimic studiat. Nimic aprofundat. Plutim în linia orizontală a lucrurilor. Avem oroare de a le adânci vertical, în profunzimea lor.

Trebuie să ne desmetecim. Ne-o impun aceasta primejdiile ce ne încercuesc. Trebuie să căutăm noi înșine drumul de salvare. Nu-l vor da politicianii, ci intelectualii. Numai aceștia, adevărați și serioși reprezentanți ai gândirii și acțiunii românești, ne vor arăta drumul de salvare și de prosperare.

Această întorsătură epocală în viața noastră publică o vor produce intelectualii de rasă, intelectualii veritabili, interiorizați. Și avem, deocamdată puțini și răzlețiți. Imperativul vremilor noi îi va spori și-i va aduna. Și-i va ridica în linia întâia a luptătorilor.

Intelectualul de elită nu trebuie confundat cu intelectualul profesionalist. Cel dintâiu are patima gândi-

rii și a preocupărilor spirituale. E o ființă cerebralizată. În nervura lui se resimt, ca într'un seismograf, toate mișcărilor ideologice ale vremii. Cel de al doilea are o singură preocupare: pe a profesiei ce o exercită. Tot ce cade înafară de raza acestor preocupări cotidiene, nu-l interesează, nu-l agită, nu-l emoționează. El are o singură sensibilitate extrem de dezvoltată. Pe cea a intereselor lui personale. E în-sul inert spiritualicește și amoral-sufletește. E marea armată de birocrați mercenari. În această masă anonimă și amorfă se ascund, striviți de vulgaritatea zilei, multe individualități distinse, multe spirite largi și profunde. Aceștia ar putea deveni, într'o atmosferă de viață interior intelectualizată, elemente creatoare, elemente de luptă și de cucerire.

Acest intelectualism interiorizat e chemată să ni-l dea generația tânără.

Nouă, ardelenilor, e chemat să ni-l dea Clujul. Aici trebuie să se înceapă o intensă muncă de interiorizare. Grupat în cercuri de studii, tineretul trebuie să se documenteze asupra marilor probleme ale zilei. După munca de autoluminare, va trebui să vină munca de propagandă în afară. Intelectualii tineri — și Clujul are mulți — vor trebui să facă acest lucru.

Ii dorim luminați și adânc documentați. Numai așa vor putea luminătorii așteptați ai marii obștii românești.

Dânșii vor începe, în felul acesta, o epocă nouă în viața intelectuală a Ardealului.

Vor fi generația de realști și reformiști.

PETRU SUCIU

D o r

Intr'un sat cioplit în vale
Unde numai soarele
Cântă 'n zi de sărbătoare
Sărutând izvoarele.
Acolo aș vrea cu dorul
Să mi-l cânt pădurilor,
Să-mi ard sufletul din mine
Colo 'n focul vrăjilor.
Floare albă de zăpadă
S'o asvârlu 'n foc.
Doar isprăvi odată
Atâta nenoroc.

FLORICA CIURA

† Veturia I. Lapedatu

In cucernicia și patriahala liniște dela Beius, își doarme somnul de veci venerabila figură reprezentativă: Veturia I. Lapedatu.

Aruncată în brațele morții la o vârstă, care aștepta încă mult dela legile firii, ea s'a stins în tăcerea și modestia, ce i-au caracterizat în-sași viața.

Și azi, cu cât zilele trec, cu cât lespedeas apasă tot mai mult trupul neînsuflețit, cu atât mai luminoasă și mai cuceritoare apare figura aceleia, ce a unit admirabil energia cu blândețea, serveritatea cu înfinit de puternica dragoste de cei săraci și mici.

O viață agitată, o viață de năvalnică sbuciumare. Nu însă pentru goala vanitate personală sau pentru grija unei comodități materiale. Veturia I. Lapedatu nu iubia bogăția, nu simpatiza materialitatea vieții, nu acorda ospitalitate banului vrăjmaș și ucigător de suflete. Soarta se îngrijise însă să-i dea din belșug posibilități de traiu, fără zdroabă și fără frământare.

Veturia I. Lapedatu le-a refuzat, cu sentimentul integral al unei liberări. Ea nu putea să trăiască decât pentru cei mulți și nevoiași. În mijlocul lor găsisse fericirea, îmbrățișa toată averea și tot acolo chiveruisia și agoniseala unei munci ce nu cunoștea nici limite și nici preocupări.

Pe noi, o generație întreagă de mărgineni, ne leagă de mult regretața dispărută o atât de bogată arhivă de amintiri pioase, încât recunoștința deplină nu poate să-și găsească măcar o palidă imagine în aceste rânduri, așternute în fuga gândurilor și sub coplesitoarea înfățișare a durerioasei despărțiri, ce încă multă vreme va străjui în mințile noastre. Dar, totuși, glasul lăuntric al conștiinței nu-și găsește liniștea și aparenta alinare, decât făcând gestul uman al recunoștinței măcar acum și măcar în câteva sporadice cristalizări din imensul dosar al unei activități atât de laborioase.

Veturia I. Lapedatu a fost întâia de orișice, mamă, în accepția cea mai nobilă a cuvântului. Un suflet cu o atât de mare rezonanță, în el își găseau alinare durerile tuturor, fără deosebire. Dela țărâna nenorocită, care în zile de târg venia

să-și plângă nenorocirea, până la elevul de liceu, care în clipe de amărăciune mistuia în creier gânduri funeste, tot portalionul acesta nesfârșit al durerii, al mizeriei, al privațiunii materiale cât și al uitării sufletești, își găsea gama potrivită în marele ei suflet. Cine a pătruns în casa ei modestă, fără aparente înșelătoare, dar hrănită din plin de morala creștină și de iubirea de popor și fără românească, nu ieșea nicicând amărît. O bucată de pâine, un ban, o mângâiere, un sfat bun, un ajutor, în sfârșit tot ceace omeneste e posibil era pentru fiecare. În chilia ei nu era invidia, nu era vanitatea. Ea nu a coborât în vuietul străzii, ca acolo să fariseiască opera de caritate, căci știa că atunci o poleiază cu inerenta zgură a vanității omeneste. Ori, operă de asistență făcută pentru satisfacția unor ieftine vanități, nu este nicicând durabilă.

La Sibiu, în calitate de directoare a „Mesei Studenților“ din imobilul băncii „Albina“, calitate cu care s'a identificat mai mult decât integral, Veturia I. Lapedatu a săvârșit o operă atât de trainică, încât nici cariul vremii dar nici uitarea oamienilor nu o poate șterge. Opera sa este zidită în sufletele măilor de fii de țărani, care și-au făcut educația școlară, socială și morală, sub ochii obladuitori, vigilenți și mângâietori ai ei. Zi de zi, neîntrerupt și fără distanțarea arogantă, ei dimpotrivă prin apropierea și comunicabilitatea ei extraordinară, Veturia I. Lapedatu, a făcut pe profesoara, pe pedagoga, pe mama și pe preotul educator. În sufletul ei se reuniau în acelaș moment toate ipostazele educației, ce era necesară fiilor de țărani, veniți la oraș la învățătură. Ea a fost o autentică și integrală educatoare.

Dar opera ei e vastă și puterea noastră de zugrăvire redusă. Am credința însă că mi-am achitat modest o datorie de conștiință. Căci, trăind acele puternice momente, azi rememorându-le, vreau să le dau din nou viață.

Vreau să trăiască în mintea tuturor imaginea duiosă a aceleia, care azi își doarme somnul la Beius, dar care are în mii de inși din generația mea o fărîmă de dragoste, de adevăr, de bunătate și de muștrare.

DR. ION SERACIN

Studentimea și proletariatul socialist

Una din cauzele ignoranței și analfabetismului în chestia socială este școala.

Această a inițiat prea puțin în dinamica socială.

A împuiat capul școlărilor și studentimii cu prejudecăți și brașoave.

Străbătută de firul roș al interesului de clasă această școală și instrucție stă la discreția clasei dominante, clasa burghezo-capitalistă.

Cultura, produsul unui sistem de producție, este justificarea vădită și pretențioasă a acelu sistem. De aci caracterul de clasă a culturii, și caracterul de complicitate în exploatarea muncii. Cultura burgheza caută pe toate căile să consolideze, să facă universală și eternă dominația capitalului.

Ea crede în eternitatea lui, fiindcă este interesată. Din cele de mai sus se desprinde concluzia următoare: nervul școlii burgheze e interesul de clasă, interesul economic.

Astfel stând lucrul suntem în dreptăți să ne întrebăm: cum poate o asemenea școală avea patimă de adevărul mântuitor, dragoste de umanitatea chinuită? Adevărul ei nu se adresează tuturor. Adevărul ei nu e adevărul nostru, cu toată pretenția de „științific“. Profesorii cari au avut curajul intelectual să se pronunțe asupra adevărului chestiei sociale au fost înlăturați din școală. Remarc cazul eminentului profesor Ilie Cristea dela Brașov și al lui I. Balint excelent matematician dela Cluj.

Așa se respectă datoria de a gândi aici la poalele Carpaților, în țara alabilor, supranumită polițistul civilizației europene, contra barbariei orientale.

Studentul, care și-a mai luat creierul în pumni, care a avut patima cititului, a surprins adevărul, a găsit că interpretarea realităților debătută de către școală este falsă.

Limpezirea ochilor de căptușea la prejudecăților, purificarea minții de orice mit și superstiție și pătrunderea ei de concluziile salutare ale științei au fost grăbite și facilitate de situația lui materială mizerabilă, au fost rezultatele fărîmării și anteriorizării lui chinuitoare.

Exploatat și amețit cu vorbe, zil-

nic în fricțiune cu necesitățile imperioase, și lipsurile, conștientă de clasă își face loc în capul lui, se cristalizează.

Clasele sociale se oglindesc fidel și în Universitate, ca în orice domeniu al vieții sociale. În timp ce băieții „de familie“ primesc bani grei de acasă, bat toată ziua biliardul și fac dragoste, tu, copil de sclav, faci cură de foame, te consumi în contemplarea ruinei și mizeriei tale. Nu ai calmul necesar nici pentru cel mai mic efort intelectual. Ș'apoi să faci carte?

Aici rezidă explicația faptului că elita tineretului universitar, ca toate inteligențele oneste și clarvăzătoare merge spre stânga, cercetează și militează pentru această ideologie.

Faptul acesta firește surprinde și alarmează comoditatea posedanților și clericilor.

Dar nu blestemul batracienilor laici și clericali, cari în indigestia

lor asmută autoritățile contra studentimii progresiste, ne interesează pe noi.

Mai departe, alitudinea largă și umană în fața problemelor proletariatului, în ultimul timp a devenit, în valorizarea energiilor intelectuale umane și sociale un criteriu obiectiv și cu certitudine, unic.

Adevărurile mari, grele cât lumea, cari au îndurerat pe marii chinuți, podoabele speciei umane, nu au proprietatea de a mișca și de a stăpâni pe înfeodații burghezismului

La urma urmelor, n'aveam decât să-i ignorăm. Răul vieții va trece peste ei.

„Viitorul e în mâinile sclavilor și se vede limpede că lumea cea veche va fi schimbată prin unirea pe care o vor zămisi odată totii acei al căror număr și mizerie sunt nesfârșite“. („Le feu“ H. Barbuse).

M. HOVRILEANU

Poporul

Inămolite 'n noroiu stau roțile lumii,
se mistue 'n flacări pădurile 'ntinse,
bătută e zarea de biciul aspru
al vijeliei,
și pământul răscolit alunecă pe dric.
Se 'nvolburează apusul spânzurând
văzduhului cumpănă de groază.
Poporul obidit... poporul 'ntârîtat
pășeste pe mătasa unor vremi impilatoare.
Gloante seceră vieți.
Pe frunte cu năframă 'nroșită
câmpia geme... câmpia moare
spre-a renaște...
Printre puști ucigătoare trîmbițări
ridică steagul curajului ne'nduplecăt,
chiote ciocnesc slăbiri.
Moartea ride 'n vaele crucișe
și peste trupuri mutilate
poporul trece 'nfuriat...
Sălbatică e ora răfuelilor târzi.
Smoală plînsului după avut.
Poporul înfrățit dărîmă 'n prăpăstii
clădirea minciunii pusă hotar.
Lumina adevărului vestește biruința...

ION TH. ILEA

Moșia ardeleană : Cetea a logofătului Ioan din Pitești și iobagii săi

După o anchetă din 1627

de ȘTEFAN METEȘ

Director al Arhivelor Statului din Cluj

În acest timp după câțva luni, în Ardeal, se întâmplă mari evenimente. Mihai Viteazul cucerește această provincie românească. În lumea aceasta zguduată din temelii Velica femeie frumoasă, isteată cu ochi de foc, avea cu totul altceva de lucru decât să se mai gândească la economisirea celor câteva sute de fl. aur, ca să-și rescumpere partea zălogită surorii sale.

Italianul Fabio Genga avuse ceva slujbă la curtea principelui Sigismund Bathory și când Mihai Viteazul intră, ca stăpân în Alba-Iulia și apoi s-a Moldovei, îl prinse în acest rost modest cum va fi fost. Velica, fostă un moment Doamnă a Țării Rom., își puse ochii pe viteazul Domn, câștigându-și o influență importantă la curtea lui. Un delegat al Împăratului Rudolf baronul Hans; Adam Hoffhirschen, vizitând curtea lui Mihai Viteazul din capitala Ardealului, ne dă, cu data de 15 Martie 1600, această informație privitoare la rostul Velicăi: „Toate afacerile țării le are în mână o jupâneasă româncă, măritată cu Fabio Genga, cu care Domnul se ține cu știința tuturor și până într'atăta, încât a poruncit sub pedeapsă de moarte soțului ei să nu aibă a face cu dânsa“²⁶⁾

Despre soarta fiicei sale Caterina cu Vlad Vodă nu știm nimic.

Zamfira s'a căsătorit întâiu cu Petru Racz, având un copil Adam, care avea în stăpânire, la 1602 mai multe sate în județul Solnoc-Doboca²⁷⁾. a doua oară cu nobilul Ioan Balint²⁸⁾, pe care l-a supraviețuit, căci ea în 1638 era încă în viață.

În 1597 (?) principele Sigismund Bathory dăruiește satul Ilișua din jud. Solnoc-Dobăca lui Petru Logofătul — numit astfel după dregăto-

ria avută de tatăl său Ioan — și surorii sale Zamfira²⁹⁾. Petru a avut doi copii: Ștefan și Mariola sau Marica, care s'a măritat după nobilul ungar Ștefan Barati, vorbindu-se până și la 1782, de „dreptul logofetesc în linia Barati din Cetea“³⁰⁾.

Avem într'un act, din 3 Februarie 1619, numele câtorva iobagi din Cetea, cari au servit mai bine de o jumătate de veac pe logofătul Ivan și familia sa³¹⁾. Zamfira are 17 iobagi cu aceste nume: Ieremie, Nicula, Onea și Ștefan din familia Banța, apoi Petric și Todor Burs, Onea Buzuga, Teodor Costea, Simion Daisa, Simion Dărămuș, Ion Duda, Petru Macra, Stoica Negru, Petric Pârful, Nicula Raița, Ștan Sodea și Onea Vale. Iar Marica lui Petru avea la această dată 12 iobagi: Balde Simion, Gavrilă Capuță, Todor Crăciun, Onea Dina, Ștefan și Gavril Halalai, Ion, Simion și Toader Raica, Avram Tiha, Ion Tomuța și Nicola Vale.

Numele acestor iobagi le întâlnim cu mici schimbări și în marea anchetă ce se face din ordinul lui Gavril Bethlen, în 1627, relativ la modul cum a ajuns satul Cetea în stăpânirea lui Ioan Logofătul. Se asbenic, Galda de jos și de sus, Stremț, Geoagiul de sus, Geomal și Rămeți.

Sunt interesante spusele acestor iobagi români, care au cunoscut și mulți din ei au servit familia logofătului român din Țara Românească. Din această cercetare mai aflăm că Gaspar Barsai a vândut satul Cetea fiind beat cu 1600 fl. și pentru un lanț de aur în valoare de 1300 fl. Logofătului Ioan³²⁾, căreia iobagii săi din Cetea i-au făcut slujbă și la Sebeșul săsesc unde se născuse. Pe fiul său Petru niște hoți l-au omorât, — în 1595 — și i-au jefuit toate bogățiile mișcătoare, ca lanțuri de aur, mărgăritare, etc.

²⁶⁾ Kadar, *Szolnok Doboka vármegye monográfiája*, IV. Dej, 1901, p. 127. Data de 1597 e greșită.

²⁷⁾ *Arhivele Statului*, Cluj.

²⁸⁾ *Ibid.*

Urmașii direcți ai acestor iobagi din Cetea și jur, cari înainte cu 350 ani au slujit unui boier din Țara Românească, — trăiesc până astăzi în satele numite, și unii din ei au ajuns în situații înalte, unde sunt și astăzi. De pildă din Cetea sunt: Aurel Sava fost primar al Albei-Iulia, apoi Adrian Oțor, administrator la Centrala Băncii Naționale din București, din familia Dărămuș doi frați: un medic în Alba-Iulia și un avocat în Aiud. Iar din Geoagiul de sus, fostul profesor și director al școlii de fete și consilier mitropolitan din Sibiu Vasile Bologa se coboară direct din Todor Bolog care răspunde la ancheta din 1627.

Dăm mai jos documentul cu ancheta, al cărui original în limba ungurească se găsește în Arhivele Statului din Cluj.

*

Capitulul din Alba Iulia, mandatarul legitim în cauze judecătorești al Principelui, scrie către Principele Transilvaniei Gabriel Bethlen după cum urmează:

Gabriel din mila lui D-zeu Principe al sfântului imperiu roman și al Transilvaniei, Domnul părților regatului unguresc, comitele Săcuilor, duce de Opeln și Ratibor, etc. La cererea lui Sigismund Barsai de Nagy Barsai, dă poruncă să se asculte martorii pe cari îi va prezenta acesta, în privința satului Cetea. Actul e dat în Alba Iulia la 15 Aug. 1627. Capitlul încredințează în 16 Aug. 1627 cu această cercetare pe nobilul Gheorghe Barsai de Mindzent și alți nobili numiți în act, precum și pe fratele Gaspar Boythi,

³²⁾ A murit între Ian. 1596—Iunie 1599, îngropat probabil la mănăstirea Golgota (jud. Ialomița). Un document dela Simion Vodă Movilă, din 26 Ian. 160, ne spune că „fetele Zamfira și Velica și Ștefan, fecior lui Petru“ dăruiesc partea lor din satul Răzvad mănăstirii Golgota „pentru sufletul răposatului părintelui lor Ivan Vornic și pentru sufletul lor“. Acest document întărește numai pe cel al lui Mihai Viteazul sub care se făcuse dania. *Buletinul Comisiei istorice a României*, X, București, 1931, p. 98 no. 3.

cari mergând în satul Cetea, au ascultat în ziua de 17 Aug. cu credință și sub jurământ pe martorii, după cum urmează:

1. Ștefan Szabo, de 70 ani, din Benic — iobag al Principelui; mărturisește următoarele: Știu să spun sigur că Mihai, spanul din Cetea a lui Bărcsai Gaspar, își ținea bainele la casa tatălui meu și domnul Gaspar Bărcsai și-a trimis de câteva ori trăsura la tatăl meu și-a mers în Cetea ca oaspe. Știu sigur că pentru o sumă de bani a dat Cetea Logofătului și acum e zălog. Știu și aceia că atunci când l-au omorât hoții pe Logofăt Petru — multe bogății: lanțuri de aur, mărgăritare și alte bunătăți i-au dus.

2. Thoma Olasz, (?) în vârstă de 80 ani, iobag al Principelui, din Benic. Aceasta știu să spun că stăpânul Cetei, Gaspar Bărcsai a fost un om înalt, cu mustața blondă, după aceea a dat Cetea Logofătului cu bani, ori cu ce, nu știu.

3. Iuon Iuga de 70 ani, iobag al Principelui din Benic. Am auzit de la tatăl meu, că Cetea a fost a lui G. Bărcsai, dar cum a ajuns la Logofăt nu știu, nu m'am interesat.

4. Mihail Gottbart, jude în Benic.

5. Martin Gotthart, din Benic.

6. Ștefan Vas, din Benic, în vârstă de 50 ani, iobag al Principelui. — Nu știm altceva nimic, decât că pe Logofăt Petrudan (?) l-au omorât și toată averea s'a prăpădit în Cetea.

Iobagii Zamfirei din Cetea:

7. Uțiu Vasu (?) de 80 ani. Știu sigur că pe noi ne-a stăpânit Gaspar Bărcsai, căci atunci i-am fost slugă. După aceea venind din Țara Românească acel Logofăt — a început să întrebe unde ar afla pe bani moșie, și fiindcă era om cu bani Bărcsai Gaspar gândindu-se, a dat-o zălog Logofătului, zicând să se răscumpere de cei din neamul său. Știu și aceia că atunci când Bărcsai Gaspar s'a tocmit cu Logofătul, a fost foarte beat și a doua zi i-a părut rău de aceasta, dar Logofătul a zis: nu te supăra că eu sunt un om venetic, azi, mâine mă voi întoarce în țară. Să-i dea numai banii îndărăt și tot a lui va fi. Știu și aceia că în Benic s'a zălogit și că preotul Ștefan Chinczy a scris scrisoarea; el a mers în Cetea, el a dat Cetea în mâna Logofătului; noi am slujit Logofătului și în Sassebeș. Am auzit și aceia că Balassa Imre a dat Cetea sub blestem împreună

cu fata sa — lui Gaspar Bărcsai.

8. Danița Nicola, de 70 ani. La cele de mai sus răspunde ca și martorul 7, adaugă numai că în zilele trecute la cosit, a auzit din gura lui Balintit Ioan, că îmi stați în trei ferdele de bani și nici până la moartea mea Sigismund Bărcsai nu-i va plăti, de aceea în zadar vă bucurați cu Domnul vostru cu tot.

9. Prada Avram de 90 ani, răspunde la toate ca martorul 7.

10. Burs Nicola, de 70 ani, ca martorul 7, eu am arat destul la Bărcsai Gaspar, de stăpânul dinaintea lui nu-mi aduc aminte, știu și aceia că a zălogit Cetea Logofătului.

11. Stoica Negra, de 60 ani; eu pe Bărcsai Gaspar nu l-am cunoscut, am fost fiu de păstor, dar am auzit de la tatăl meu că tot neamul meu a slujit pe Bărcsai Gaspar. A fost un

preot bătrân Ștefan în Benic și odată mergând spre Stremț m'a agrăit zicând: Stoica eu am scris acea scrisoare în curtea lui Bărcsai Gaspar, prin care pe voi v'a dat zălog Logofătului; Logofătul a dat un lanț de aur și o ferdelă de bani lui Bărcsai.

12. Banța Ștefan de 65 ani. Și eu am slujit pe Bărcsai Gaspar căci eu am fost birș în Cioara, i-am adus și boi dela Lugoș. Am auzit că ne-a dat zălog Logofătului, dar Balassa Imre a dat Cetea cu fata de zestre lui Bărcsai Gaspar ca să n'o poată vinde niciodată, dar totuși i-a înșelat-o pe bani Logofătul.

15. Banța Constantin, de 30 ani. Am auzit dela tata că toată viața l-a slujit pe Bărcsai Gaspar, dar cum am ajuns la Logofăt nu știu.

14. Stan Sodocz, de 60 ani. Și eu am slujit lui Bărcsai Gaspar, am arat la el. Știu că la secerat dacă seceram mai mult de 3 clăi pe zi, de fiecare clăie ne da câte 5 bani și seara câte o pâne; cum am ajuns la Logofăt asta nu știu, căci n'am lăsat seamă.

15. Banța Constantin, de 50 ani. Eram fecior tânăr, iar tatăl meu era foarte bătrân, când era să moară pe brațele mele a zis: fiul meu îți mai aduci aminte că Bărcsai Gaspar a dat Cetea zălog Logofătului? Tata a zis atunci că Balassa Imre a dat-o cu fata sa.

16. Burs Todor, de 50 ani. Eu am ajuns să slujesc Logofătului dar am înțeles dela tatăl meu că am fost a lui Bărcsai Gaspar și el ne-a zălogit Logofătului; am auzit și aceia dela tatăl meu bătrân că Balassa Imre a dat Cetea cu fata sa sub blestem lui Bărcsai Gaspar să n'o poată vinde.

17. Mihailă Iuon, de 50 ani. Eu atât știu dela tatăl meu cât și dela Domnii aceștia am auzit că Bărcsai Gaspar ne-a dat zălog Logofătului.

18. Onoța Todor de 50 ani. Spune ca și cel de mai înainte (al 17-lea).

19. Banța Ieremie de 50 ani. Și eu am auzit dela tatăl meu că Bărcsai Gaspar ne-a dat zălog Logofătului pentru o ferdelă de bani și un lanț de aur. Am auzit din gura lui Balintit Ianos: Să mă credeți, copii de curvă ce sunteți, că chiar dacă ar umplea șura asta cu bani, nimeni nu o poate lua dela mine, decât poate după moartea Principelui cu puterea, cu înșelăciune și fără-delege. (Va urma).

Inoptează

*Cu 'ncetul soarele dispare
Peste orizont amăgitor,
Se oglindește 'n depărtare
Ca o flacără de foc în zare
Trecător.*

*O ceață 'n urmă sa se 'ndeasă
Și peste flacără s'asterne.
Incetșor noaptea se lasă
Iar luna zarea și-o revărsă
Prin gene.*

*S'a stins și-adoarme focu 'n zare
Liniștea toată-acum veghează,
Pe cer mijind în depărtare
Lucindă câte-o stea răsare,
Inoptează.*

TRAIAN DUMBRAVĂ

Fiecărui colț de lume

*Fiecărui colț de lume
O poveste 'n visuri coaptă
Cu petalele de spume
Fiecărei flori o șoptă.*

*Câmpului un tril de fluer
Mării faruri și catarg
Vântului adâncul șuer
Iar pădurei foșnet larg*

*Ninsului de frunze 'n drum
Un tomnatic vis se țese
Nudului: fecioarei fum
Valsul primelor alese.*

CIOCIU ANDERCO

Infirmitățile capitalismului

E infinit de mare numărul acelor care se trudesă din răspuțeri să descopere complexul de crize, sub care geme încovoiată, de un timp încoace, societatea umană, gata să fie îmbrăncită în tot momentul, să recadă iarăși în starea jalnică a pitecantropului. Nu numai economiști, teoreticieni și practicieni, dar chiar și laicii cari în tineretea lor habar n'au avut de tot se chiamă valută și devize, inflație și deflație, stabilizare și restabilizare, devalorizare și revalorizare, acoperire de aur și convertibilitate, economie și venit național, balanță comercială și balanță de plăți, balanță activă și balanță pasivă, capitalism sau socialism privat și de stat, ori capitalism sau socialism particular, colectivism și comunism, liberschimbism și contingentare, conjunctură și deconjunctură, autarhie, economie liberală sau economie dirijată, și alte nenumărate noțiuni, pe care partea cea mai mare le-a scos la suprafață numai viața economică trepidantă de după războiu, — zic, până și acești ignoranți au azi capul împuiat cu si-logisme. Toți câți au o cultură generală mai de dai Doamne, se culcă și se scoală în gând cu ciudățeniile vieții economice actuale. Trăese cu ele ziele întregi, săptămâni și ani de-a rândul. Fenomenele întortochiate ale vieții noastre materiale au ajuns o obsesie generală. Descifrarea legilor lor echivalează în greutate cu descifrarea legilor astronomice. Mai cu seamă cetele numeroase de funcționari șomeri și candidați la șomaj din comerț și industrie, cari au tot timpul și tot interesul să cunoască cauza pentru care li s'a curmat posibilitatea de existență, contemplează și meditează adânc și permanent asupra mersului orb al vieții economice. Pedagogii, duhovnicii și filosofi chiar, cari n'au avut niciodată și nu ar avea nici acuma nex direct cu viața materială se văd nevoiți a se iniția în tainele acestui labirint. Ca dovadă despre această înfrumățare a mea citez, după o versiune maghiară, câteva pasagii dintr'o circulară a Papei Piu XI, pe care a dat-o în cursul crizei curente pentru a mișca inimile celor puțini și favorizați de soarte, față de cei mulți și năpă-

stuiți și a-i îndupleca la condescendență:

„Când autoritatea de stat aduce în concordie proprietatea privată cu cerințele binelui obșteșc, ea aduce proprietarilor un serviciu binevoitor și nici decum unul ostil lor, căci în felul acesta nu lasă ca înștițuținea de drept a proprietății private, pe care Pronia divină a înștițuit-o în vederea ușurării traului omenesc, să creeze stări insuportabile și astfel să-și sape singură mormântul“.

„Deci toată lumea să-și capete partea cuvenită din bunurile obștești. Trebuie să tindem într'acolo, ca distribuția bunurilor produse să fie făcută în armonie cu cerințele binelui comun și ale dreptății sociale, căci azi discordia dintre hiperbogații puțini la număr și masele de neavuți, imposibil de a le curpinde cu privirea, e tulburată“.

„...numărul proletarilor a sporit de necrezut și plângerile lor amare strigă la cer. Numărul lor îl mărește uriașa massă a muncitorilor de pământ, cari au fost constrânși la cel mai scăzut nivel de traiu și nu au nici cea mai mică speranță, că vor putea vre-odată numi al lor un petecuț de pământ, deci sunt logodiți pe vecie cu soarta de proletar, dacă nu va interveni o mai bună considerație și nu se vor lua măsuri eficace“.

„E drept că sărăcia și soarta de proletar nu sunt noțiuni identice, totuși marea massă de proletari în raport cu numărul mic al hiperbogaților, e dovadă incontestabilă, că în era industrialismului, când atât de abundant se produc valori, — bunurile pământești nu sunt distribuite corect și nu servesc corespunzător diferitele clase“.

„Dacă nu ne angajăm cu bărbăție și fără întârziere să executăm (distribuția corectă a bunurilor, N. A.) să nu ne facem iluzii, că ordinea publică și pacea societății umane va putea fi ferită de puterile răsvrățitoare“.

„Șomajul e o grozavă nenorocire, mai cu seamă dacă durează timp mai îndelungat și devine fenomen șocial. Pe muncitori i-a aruncat în mizerie și prăpastie morală. A ruinat bunăstarea unor țări întregi și

periclitează ordinea, liniștea și pacea întregii lumi“.

Aceste câteva propoziții, străbătute de o caldă iubire de adevăr și de oameni, au darul plastic de a ne confirma încă odată cauza cauzelor complexului de crize, denumit lapidar cu termenul vag de „criza economică mondială“.

* * *

Din câte am citit și din conferințele ce am avut norocul să audiez, am constatat că foarte mulți cercetători aruncă vina relelor asupra noilor cuceriri ale tehnice și mai cu seamă asupra cuceririlor noi ale agro tehnice. Aceștia afirmă, că numai progresul mare al mașinalismului e de vină că s'a răsturnat echilibrul economic al lumii, doar în subsidiar mai dau drept cauze și războiul și sovietele, iar unii la mai adaugă noul statut al Europei. Mașinile ar fi provocat desechilibrul dintre producție și consumație, a cesta șomajul, apoi îngrădirile comerțului, autarchiile, zdruncinul valutilor și al creanțelor și în fine toate, dar toate neajunsurile vieții materiale de azi.

Nu se poate tăgădui că e multă logică în motivarea aceasta a răspântiei la care a ajuns evoluția economică. Totuș, după a mea modestă părere, geneza relelor nu e nici decum progresul tehnic. Mașina e un bun, produs al minții omenestii; ea ajută pe om în munca grea spre mai bine, îi multiplică puterile și-l face capabil de eforturi, pe care, cu tot adausul de forțe, ce-i pot da animalele de tracțiune, nu le-ar putea îndeplini. Mașina nu poate fi un blestem, ci un auxiliar al omului.

Nu cuceririle noi și grandioase ale tehnice sunt cauzele derutei economice a lumii de azi. Cei cari afirmă acest lucru și ca remediu propun reducerea producției la nivelul consumației, în loc să ridice consumația la nivelul producției, sau preconizează nimicirea unei părți a mărfurilor pentru a asigura restului un preț mai remuneratoriu sunt în mod conștient, sau inconștient niște răifăcători ai omenimeii. Nu e adevărat că producția lumii întrece nevoile ei; ea întrece numai consumația și asta din cauză, că prea multă lume e fără că-

având fonduri de întreținere, mei ajutor dela Stat, putem aminti școalele de ucenici industriali și comerciali din Târgu-Săcuș, Prejmer, Mercurea-Ciuc, Lazarea, Turnișor, Covasna, Zărnești, Mercurea-Ciuc, Lazarea, Turnișor, Covasna, Zărnești, Praid, Hălchiu, Gurahonț, Cermei, Moritzfeld, Biled, Peciul-Nou, Giarmata, Nicsdorf, Baia de Criș, Sibiu²⁾ etc., etc.

El locul să amintim că corpul didactic al școalelor comunale desființate, cu o răbdare demnă de toată lauda, a predat lecții, în mod regulat, 1—2 ani de-arândul, fără nici o remunerație, nutrirind speranța că odată, în sfârșit, va fi plătit pentru munca prestată. El a încetat de a mai ține lecții numai după ce s'a spulberat și ultima nădejde pentru menținerea acelor școli comunale.

Suprimându-se principalul izvor de venit și dela un timp încoace, lipsind și ajutorul dela Stat, închiderea unei serii de școli comunale de ucenici a fost inevitabilă, după cum nu se va putea împiedeca nici în viitorul apropiat, desființarea altor școli, dacă nu va veni de undeva salvarea. Aceasta salvare trebuie să înceapă cât mai curând dacă nu vrem să se compromită toate eforturile făcute până acum, în vederea înjgheburii unei clase de meseriași și comercianți români conștiinței de chemarea lor.

De doi ani încoace toată răspunderea o poartă Ministerul Muncii, despre care totuși nu putem spune că nu l-a preocupat aceasta chestiune de mare importanță. Oarecari măsuri s'au luat. Inșă demersurile făcute în chestia impozitului de 2%, de care pomeneam mai sus, nu pot fi considerate ca suficiente. Căci deși Ministerul de Interne, la intervenția Ministerului Muncii, a dat un ordin către Primării³⁾ cre-

zând că se poate face pe această scurtă cale un act de dreptate, totuși, în situația școalelor comunale nu s'a produs nici o schimbare în spre bine; nevoile lor au rămas neimplinite. Motivul? Este foarte simplu: nu s'a executat ordanul Ministerului de Interne.⁴⁾ Noroc că la staruințele inspectorilor și directorilor de școli, unele Primării au trecut în bugetele lor sume însemnate pentru susținerea școalelor de ucenici; însă aceste sume n'au fost date din cota de 14% asigurată prin legea școalelor primare și nu în suma ce ar fi revenit școalelor de ucenici, după ordanul citat al Ministerului de Interne.

Aceasta fiind situația școalelor comunale din Ardeal, se impun grabnice măsuri de îndreptare. Noi credem că soluția cea mai potrivită pentru salvarea lor ar fi ca Ministerul Muncii să aprobe etatizarea acelor școli comunale de ucenici pe care Primăriile, neputându-le susține, vor să le treacă pe seama Statului și pe care Statul are tot interesul să le mențină. Corpul didactic al acestor școli să fie plătit de către Ministerul Muncii din fondul Căminelor și a-

terului Muncii, cu începere dela 1 Iulie a. c. Intreținerea materială a acestor școli cade în sarcina comunelor potrivit art. XVII, par. 87 din legea industrială în vigoare în provinciile alipite, lege care prevede în acest scop cote de 2% asupra veniturilor comunale. Constatând că, acest impozit, în cele mai multe comune nu se percepe, deoarece a fost înlocuit prin cota de 14% din veniturile ordinare ale comunelor, care se pune numai la dispoziția comitetelor școlare comunale primare, conform art. 13 din legea pentru înființarea și organizarea comitetelor școlare, vă rugăm ca, pentru asigurarea unei cât mai bune funcționări în viitor a școalelor de ucenici ale Ministerului Muncii, menționate pe verso, să dispuneți ca primăriile care susțin școlile de ucenici să defalce din cota de 14% cota de 2% menționată de legea industrială maghiară, spre a fi pusă la dispoziția comitetelor școlare de ucenici, numai pentru nevoile lor. No. 17140 din 24 Sept. 1931.

⁴⁾ După informațiile noastre, avem în tot Ardealul abia un singur caz de executare a ord. Ministerului de Interne.

șezămintelor de perfecționare și educație a muncii.

Prin aceasta s'ar satisface și niște vechi doleanțe ale diferitelor cercuri interesate din Ardeal, cari se plâng că în urma legii pentru unificarea taxelor ce se percep la eliberarea titlurilor de capacitate profesională, învățământului muncitoresc din Ardeal nu beneficiază în măsura în care acel fond este alimentat de către meseriașii din Ardeal.

O ACȚIUNE FRUMOASĂ LA ȘCOALA DE UCENICE DIN BACĂU.

Se știe că aproape toate școalele de ucenici din Vechiul-Regat au luat ființă numai după ce s'a organizat Ministerul Muncii. Înainte de anul 1920 n'au existat decât 6 școli muncitorești. În scurt timp școlile din Vechiul-Regat, precum și acelea din Bucovina și Basarabia au luat un frumos avânt de dezvoltare.

Darea de seamă a Ministerului Muncii, ne arată că în anul școlar 1929—30, au funcționat în Vechiul-Regat, Bucovina și Basarabia 148 școli muncitorești, cu 17.001 elevi. Sumele, acordate de Ministerul Muncii, pentru aceste școli, au crescut în fiecare an, până s'a ajuns la 18 milioane lei pe an. Aceste date sunt foarte îmbucurătoare și vorbesc dela sine.

Păcat însă că Ministerul Muncii n'a putut încă concretiza experiențele unui lung șir de ani, într-o lege a învățământului muncitoresc, în lipsa căreia școalele de ucenici din Vechiul-Regat n'au putut să se mențină pe pozițiile din 1929—30.

Multe sunt nevoile acestor școli. Mai multe chiar și decât acelea de care suferă învățământul muncitoresc din Ardeal. Socotim însă că cea mai mare piedecă pentru propășirea lor este lipsa de obligativitate școlară a ucenicilor. Căci deși, conform art. 13 din legea contractelor de muncă, patronul este obligat să acorde ucenicului timpul necesar urmării cursurilor școlii de ucenici, totuși frecvența școlară a elevilor este dintre cele mai slabe, dat fiind art. 38 al legii după care penalitățile pentru contravenții la lege și abateri dela contract nu se pot aplica decât pe baza deciziilor motivate ale jurisdicțiilor profesio-

²⁾ În locul școlii comunale de ucenici din Sibiu, Ministerul a aprobat funcționarea unei școli confessionale evang. de ucenici, susținută de Presbiteriul ev. C. A. din Sibiu, care a mai înființat și o școală evang. de ucenice în acea localitate, ambele cu limba de predare germană.

³⁾ Vă facem cunoscut că potrivit legii promulgate prin Monitorul Oficial Nr. 166 din 21 Iulie a. c., școlile de ucenici și ucenice din Ardeal și Banat ale Ministerului Instrucțiunii, au fost trecute sub autoritatea Minis-

știg, deci în imposibilitate de a se nutri, îmbrăca și duce o viață demnă de om. Prea multă lume trăiește în stare semi sălbatică, prea multă lume moare literalmente de foame și frig.

Capitalul prepotent și-a însușit întregul folos al masinilor. Munca mai timidă și mai slabă, tovarăsa capitalului la producție, a fost despoiată de partea ce pe drept și se cuvenea din acest folos. Muncitorul a fost aruncat pe drumuri asemenea unei zdrențe netrebnice și făcut muritor de foame împreună cu familia lui. Acuma nu-i cine să cumere mărfurile capitalului. Profitul lui s'a schimbat în pagubă și cu toată puterea lui de rezistență, e amenințat cu peirea. Justiția iminentă îl pedepsește crunt pentru păcatul său de a nu-și fi știut înfrâna pofta. Dacă era mai puțin la com, nu i s'ar fi oprit bucătura în gât. Dacă ar fi fost tovarăș loial al muncii, consoarta lui fidelă, și i-ar fi dat partea ce i se cuvenea din agoniseala comună, nu ar fi ajuns să i înhațe creanțele, nici să i se amestece în treburi autoritatea de stat. Peste tot n'ar fi ajuns în starea desnădăjduită, în care se gă-

sește azi. Dar profitul imediat și cât mai mare i a întunecat vederea în așa măsură, că și-a nesocotit înalta misiune ce avea de a duce produsele sale și la cei mai înapoiți și mai îndepărtați oameni de pe glob, deprinzându-i cu exigente de traiu mai ridicat, fie chiar și cu riscul de a nu avea momentan un profit corespunzător, ba de a avea chiar și pagube. Ar fi fost răsplătit pentru toate acestea prin câștigurile viitoare și permanente. Ra pace, cum a fost, a preferat câștigul mare și imediat, deși iluzoriu, celui viitor, mai mic poate, dar mai sigur. Și astfel și-a șapat singur groapa. Dacă nu-și va schimba de grabă conduita, se și poate așeza în ea, pentru vecie.

Izvorul suferințelor insuportabile de azi e de a se căuta în răutatea fără margini și tâmpenia înspăimântătoare a omului postbelic. Pe semne războiul, acel siroco ce a trecut peste capul lui, i a vestejit în suflet ori ce sentiment frumos. I-a întunecat mintea într'atâta, încât nu mai e capabil să se regăsească pe sine și a-și da seama că existența lui e în funcție de existența socială.

Și-a atrofia instinctul de conservare de sine. Altfel nu ne putem explica faptul, că aceia cari sunt stăpâni pe destinele umane au în mâinile lor capitalul și munca, guvernează producția și consumația și dispun de pacea sau războiul lumii, și-au nesocotit interesele cele mai vitale și au lăsat să ajungă lumea în haosul în care se găsește. Azi se vorbește și se scrie de criza capitalismului și a ordinii sociale și de apusul civilizației. Să fie oare chiar așa de desolantă situația pitecantropului, care a isbutit să se avânte la o strălucire nevisată?

* * *

Precum posta, telefonul, telegraful, căile ferate, etc., aproape pretutindenea au trecut în proprietatea statului, astfel și alte întreprinderi mari și funcțiuni economice importante ar trebui să fie expropriate din mâna celor, cari sunt incapabili să le conducă spre progresul tuturor.

Soarta omului trebuie să fie pușă la adăpost față de individul cu apucături de bestie.

VASILE BUCUR

MAX DESOIR

Plăcerea estetică, pe care ne-o provoacă diferitele date obiective, nu este aceeași în toate cazurile. Avem câteva forme fundamentale ale plăcerii estetice, și anume: frumosul, sublimul și tragicul, uritul și comicul. Frumosul se bazează pe o trăire armonică, fără ciocniri, liniștită, în urma căreia ni se ivește un sentiment de împăcare cu noi înșine. Sublimul este determinat de mărimi neobișnuite sau intensități puternice (de ex. desfășurarea intensă a unor forțe naturale, o mare supraagitată, etc.). Tragicul îl avem în urma unor ciocniri sufletești rezultate din contrastul tendințelor noastre interne. Uritul îl avem în urma trăirii disharmonice, iar comicul atunci când am reușit să ne ridicăm deasupra acestei disharmonii. Prin aceste trăiri variate, omul își intensifică și înalță sentimentul vital.

Aceasta este, pe scurt, esența esteticului, după Dessoir. De aici trece la știința artei propriu zisă. După cum am mai accentuat, în acest domeniu Dessoir nu vede numai probleme estetice. Pentru el rostul științei artei este să dea o teorie generală asupra artei, plecând dela analiza și sinteza fiecărei arte în parte. Prima problemă importantă, pe care o întâlnim aici, este aceea cu privire la originea artei. Dessoir vrea să descopere această origine analizând arta copilului și arta omului primitiv. Concluzia lui este că o mulțime de tendințe au conlucrat la ivirea artei, pe de o parte tendințe specific estetice, în primul rând diferite

plăceri sensoriale (de ex. plăcerea la auzul unui sunet, la văzul unei sau mai multor culori și: a. m. d.), pe de altă parte tendințe în esența lor streine artei, de ex. tendințe militariste nevoia de a crea unelte, adăpost, etc.), tendințe erotice și sexuale etc. Cu un cuvânt arta este o sinteză obiectivă rezultată din conlucrarea mai multor factori biologici primari.

O altă mare problemă a științei artei este, după Dessoir, să descrie diferitele opere de artă, apoi să descrie efectele produse de ele și să explice aceste efecte. În acest scop el împarte artele în două mari categorii: artele plastice și artele muzicale (împărțire pe care o găsim și la alți autori). Artele plastice sunt așa zisele arte în spațiu: sculptura, pictura și arhitectura, iar artele muzicale sunt cele în timp: mimica, poezia, muzica. Descriind diferitele genuri de artă Dessoir nu caută să fixeze norme, pe care trebuie să le urmeze artistul când creiază (această tendință s'a dovedit de mult cu totul infructuoasă și zadarnică), ci să explice efectul lor și cauza acestui efect.

A treia mare problemă a științei este funcția ei, sau rostul pe care îl îndeplinește. După Dessoir arta îndeplinește trei funcțiuni fundamentale: o funcție spirituală, o funcție socială și o funcție morală. Acest rost al artei reiese deja din cele spuse mai înainte, anume că arta ne ridică deasupra cadrelor obișnuite ale vieții și că prin ea se satisfac străduințe superioare. Prin realizarea acestor străduințe ea contribuie la spiritua-

lizarea noastră. Funcția spirituală pe care o îndeplinește arta nu este identică cu cea a cunoașterii, prin ea se manifestă o latură specifică a spiritualității noastre care nu este accesibilă științei. Trăirile produse de cunoașterea științifică se completează cu trăirile produse de opera de artă și prin aceasta viața noastră sufletească se îmbogățește și înalță. Dar acest efect asupra vieții noastre spirituale fatal își are repercusiunile și asupra vieții sociale și morale. Opera de artă completând și armonizând viața noastră spirituală, contribuie și la spiritualizarea fondului nostru social și etic. De aici și o problemă foarte importantă din punct de vedere educativ.

Acestea sunt, pe scurt, ideile lui Dessoir cu privire la estetică și știința artei. Vom încerca acum să redăm în câteva cuvinte și ideile sale filosofice. Ce-i drept, Dessoir încă nu și-a publicat sistemul de filosofie. Cele mai multe lucrări ale sale de până acum se referă la problemele estetice și artistice. Noi vom încerca să schițăm filosofia lui în baza ideilor ce se desprind din aceste lucrări folosindu-ne și de o expunere sumară a lui Christian Harrmann (Max Dessoir, Mensch und Werk). Dessoir distinge două mari curente în filosofia actuală: Directiva antropocentrică și ontocentrică. Prima aer ca punct de plecare omul (reprezentat prin Marx, Kierkegaard, Nietzsche, Scheler, etc.), a doua are ca punct de plecare datele și valorile obiective (reprezentată prin Rickert, Husserl etc.). Din cele expuse în legătură cu estetica lui, este ușor să vedem că Dessoir înclină spre direcția ontocentrică, adică acea care pleacă de la obiect, după cum și în estetică punctul lui de plecare este obiectul estetic. Însă ca și acolo, și aici completează latura obiectivă accentuând și latura subiectivă. Spre deosebire de cei mai mulți ontocentriști, el afirmă cu hotărâre că în fundamentarea sistemului filosofic trebuie să ținem seamă nu numai cunoașterea obiectivă, ci și de aspectul subiectiv al filosofului. În cunoașterea lumii filosoful este îndemnat și de atitudinile subiective, care nu se pot confunda cu datele obiective.

Filosofia, după Dessoir, are două domenii fundamentale: Metafizica și filosofia științifică. În privința metafizică el se deosebește de ex. de părerea lui Wundt, care susține că metafizica întregeste științele. Părerea lui Dessoir este că metafizica se ocupă cu *totalitatea existentei*, părere atât de elocvent accentuată de o serie de mari filosofi. Prin domeniul său metafizica se deosebește fundamental de celelalte științe. Metafizica nu se ocupă cu ceva dat, fiindcă datele experienței noastre sunt lucrurile și aspectele izolate ale acestei lumi, iar cu acestea se ocupă diferitele științe. Metafizica nu se ocupă cu aceste aspecte izolate, și cu totalitatea acestei lumi, cu un Totum. Dar acest Totum nu este suma lucrurilor din lume, ci legătura unitară dintre ele, pentru aceea el nu este ceva dat, ci este o idee. Din examinarea acestui Totum trebuie să reiasă concepția despre lume și viață și direcția vieții noastre spirituale.

Față de metafizică, filosofia științifică are, după Dessoir, cadre mai viguroase. În această rigurozitate ea se aseamănă mult cu celelalte științe. Numai cât în timp ce celelalte științe se ocupă de anumite obiecte, filosofia științifică se ocupă cu felul cum prindem acele obiecte. Filosofia științifică este știința despre știință. Pentru aceea disciplina ei fundamentală este teoria cunoașterii.

În aceste cadre, schițate aici foarte sumar, își pregătește Dessoir sistemul său de filosofie, care nu va mai întârzia mult. Atât sistemul său de estetică și de știință a artei, cât și ideile sale filosofice arată o înclinare vădită spre realismul critic. În felul cum își conturează sistemul se verifică propria lui idee despre datele ce duc la formarea unei concepții filosofice: Conlucrarea dintre latura obiectivă și latura subiectivă. Dessoir este un spirit critic și ponderat, care examinează faptele cu multă rigurozitate. Evident că un astfel de spirit critic, care este atent la datele realității, fatal trebuie să ajungă la realismul critic. Prin urmare însușirile sale subiective impun pecetea lor atât sistemului său estetic, cât și filosofic.

LIVIU RUSU

Vedenie

Vârtejul vremii vâjâie,
pornește vântul,
viscolul.
În adânc de codri strămoșești
mornește de mult primejdia.
Farul mării roșii
revarsă lumina asupra globului
O oaste nouă,
dârză,
năvălește 'n întîms cântând mulțimi.
Sunt proletari în sdrențe,
deschizători de drumuri.
Ii vād... îi vād...
Un chiot de bucurie înalță glasul meu
Pe fruntea lor chinuită
pălpăe o țintă sfântă:
e lumea mea visată....

KIBEDI SÁNDOR

Proletarul

Coboară noaptea albă c'o lună albă plină
Cu stele mii pe boltă în haină de lumină,
Orașul doarme 'n pace trudit de-al zilei ropot,
Târziu doar vre-o trăsură mai trece iute 'n tropot.
La crâșma cea din cale, cu poarta zăvorâtă,
Un proletar se plînge la prieteni de ursită:
„Mi-a fost viața 'ntreagă ca praful de pe stradă
Ce-l calcă în picioare cu toți fără să-l vadă,
Când alții se ridică victorioși la bară,
Eu cel învins sărmanul sunt lumii de ocară.
Minciuna și păcatul e singura lor armă,
Cu care dau în frate și dreptul tău îl dărâmă.
Îți muști atunci în buze și-ameninți în tăcere
Să nu te-audă nimeni ascuns de prin unghere:
Și-ai vrea cu o privire să sfaremi lumea toată
Și gândul tău năpraznic să-l știe toți din gloată,
Dar stai sdrobot în cale cuprins de-o grea durere
Și brațul ți-se lasă în jos fără putere....“

Și-asa cum sunt cu toții în tristă resemnare
Din cupe mari și pline își toarnă în pahare,
Și beau cum ar bea apă, să-și uite de amar,
Iar ciocoimea râde 'n palate de cleștar.

AUREL ZEGREANU

Din nevoile învățământului muncitoresc

Declinul școlilor comunale

Școlile comunale de ucenici au trecut prin foarte grele încercări. Pentru unele a fost chiar fatal sistemul economiilor crunte se s'a abătut asupra lor. Anii de neamăipomenită criză, prin care trecem, au devastat rândurile școlilor comunale, cunoscute ca vechi focare de cultură ale masselor muncitorești. Inceputul anilor de criză va trebui însă să-l căutăm cu mult înaintea celor 3—4 ani de criză generală care apasă deopotrivă toate ramurile de activitate. În cele ce urmează ne propunem să luăm în cercetare organizarea, felul de funcționare și motivele de decădere ale acestor școli, precum și unele soluții de îndreptare.

Organizarea școlilor comunale începe cu legea industrială maghiară din anul 1884, în care la art. 80 se precizează obligația comunelor de a organiza cursuri serale pentru ucenici. Dar astfel de cursuri au existat și mai înainte; prin legea industrială din 1884, și mai ales prin regulamentul de aplicare al acelei legi, s'a reglementat numai situația școlilor existente, după care a urmat înființarea altor școli, pe baza legii amintite. Cea mai importantă dispoziție, pentru consolidarea lor, o găsim la art. 87 care dispune crearea următoarelor izvoare de venituri pentru susținerea școlilor comunale:

- a) Taxele și amenzile ce se încasează în baza legii numite;
- b) Alte venituri comunale;
- c) Impozit suplimentar de 2%;
- d) Ajutor dela Stat.

Cu aceste venituri s'a asigurat în chip destul de solid funcționarea școlilor de ucenici. Ele au fost puse la adăpost de orice griji materiale. În deosebi impozitul suplimentar de 2% a fost venitul cel mai însemnat al școlilor. El a asigurat putința de funcționare a cursurilor pentru ucenici, între ori ce împrejurări. Astfel învățământul muncitoresc nu avea nici o piedică mai serioasă în dezvoltarea și propășirea sa. Dacă totuși roadele au fost sub așteptări, aceasta se

datorește altor motive, pe care acum le lăsăm la o parte. Reținem numai că școlile de ucenici și după Unire au continuat să funcționeze în condiții relativ mulțumitoare, ba acele la cari au funcționat și dascăli titulari au produs remarcabile progrese mai ales după introducerea învățământului de zi, în locul cursurilor serale. Infăptuirea acestui deziderat al învățământului de zi, chiar și numai la 1—2 școli, către care tind și celelalte, a fost mare lucru, știut fiind că Ministerul Instrucțiunii, aproape nimic n'a făcut pentru încurajarea și organizarea învățământului muncitoresc. Nici barem atât cât a făcut fostul Directorat General al Instrucțiunii din Cluj, care a editat un regulament provizoriu al acestor școli, a organizat cursuri de perfecționare pentru corpul didactic, etc. și sub a cărui funcționare, învățământul muncitoresc a rămas, peste tot, cel puțin, pe aceeași poziție ca și mai înainte.

Declinul școlilor de ucenici și în deosebi al celor comunale începe odată cu desființarea impozitului suplimentar de 2%, ridicându-se dreptul comunelor de a mai încasa astfel de impozite. Pentru școlile comunale aceasta măsură a fost grea lovitură, căci deși, în locul impozitului suprimat, Ministerul a pus în vedere subvenții, totuși școlile au fost clătinate în echilibrul lor de existență. E drept că la început Ministerul Instrucțiunii a acordat subvenție pentru acoperirea întregului deficit al școlii comunale¹⁾; mai târziu însă, în deosebi între anii 1926—1930, când Ministerul Instrucțiunii a tolerat ca școlile de ucenici să fie „conduse” de un fost preot-învățător, despre care se știe cât de puțină înțelegere a avut pentru interesele co-

legilor săi și în general pentru învățământul muncitoresc, subvențiile, mereu reduse, au fost acordate în mod incidental, fără vreun plan rațional. Numai astfel s'a putut întâmpla, că la repartizarea subvențiilor pe anul 1929 de ex., s'au stabilit ajutoare de stat pentru școlile de ucenici din Beliu, Sărmașel, Gilău, Ocna-Sibiului, Praid, Joseni, etc., tot atâtea comune care numai centre industriale nu sunt și în cari nu știm dacă au funcționat școli de ucenici, barem în decurs de 1—2 ani, cât au ținut subvențiile. În prezent în aceste comune nu funcționează școli de ucenici și nici nu se simte nevoie ca să se organizeze sau să se reînființeze. Luând un alt exemplu vom vedea că pentru o oarecare școală comună de ucenici s'a repartizat suma de 30.000 lei, deși în comuna respectivă a funcționat și există și acum școală de Stat. Dar n'a fost prevăzut nici un ban pentru unica școală comună de ucenici din Cluj de ex., deși ea avea peste 1000 elevi și nevoile ei nici astăzi nu sunt satisfăcute.

Trebue însă să recunoaștem că s'a nimerit să fie ajutate și unele școli cari au binemeritat aceste subvenții, fiindcă ele au locul în rândul celor mai bune școli comunale și confesionale de ucenici pe cari le avem în prezent. Între aceste vom aminti școlile din Făgăraș, Blaj și Săliște. Ne pare bine că față de școala din Săliște și Ministerul Muncii a arătat toată sollicitudinea salvându-o dela desființare, prin faptul că, în loc de subvenții incidentale și nesigure, a statificat-o. Prin statificare la multe școli de ucenici s'ar fi putut asigura continuitatea de funcționare, dar Statul n'a putut să le vină în ajutor, în felul acesta, căci din sumele trecute în buget, abia poate susține școlile sale. Nu numai atât, dar a fost nevoie să desființeze și câteva școli de Stat, ca de ex. școlile de ucenici din Cincul, Biertan, Agnita, Prundul-Bărgăului, Turcheș etc. Dintre școlile comunale, cari și-au sistat cursurile, se-

¹⁾ Prin sistemul de aprobare a bugetelor școlilor de ucenici de către Ministerul Instrucțiunii, fiecare școală comună primea, sub formă de subvenție dela Stat, diferența necesară la acoperirea cheltuielilor stabilite respective aprobate de Minister.

Câteva aspecte ale agriculturii românești de azi

Ca și ceilalți producători, agricultorul nostru se află în trista situație de a nu mai putea să-și continue exploatarea sa decât producând valori de întrebuințare proprie, care au luat locul valorilor pe care le producea pentru schimb. Caracteristic e faptul că acest lucru se întâmplă la toate formele de exploatare agricolă în vigoare azi la noi, fie el sub formă de proprietate parcelară, fie sub formă de mare proprietate. Și ce-i mai curios chiar fermele de Stat sunt exemplul cel mai tipic, unde se vede mai evident, că agricultura lucrează cu pierdere.

Deși legea concentrării capitaliste nu s'a confirmat în agricultură, totuși sistemul capitalist a avut o adâncă înrîurire asupra condițiilor de muncă și proprietății agricole. E natural, fiindcă toate ramurile de producție sunt strâns legate între ele în angrenajul sistemului de producție actual, formând marea mașină capitalistă, care azi a ajuns într'o stare înlocuirea piesei stricate, nepotrivite pentru cerințele actuale, nu se poate face cu alta identică, iar mașina nu mai poate funcționa decât cu greu și aceasta funcționare nu poate să dureze decât puțin timp, apoi va fi scoasă din uz.

Agricultura formând o parte destul de importantă din angrenajul sistemului capitalist, era și natural ca să fie și ea atinsă de suferințele celorlalte ramuri de producție.

Țăranii care au fost împroprietăriți văzându-se posesori de pământ, era natural să-și procure animale și uneltele necesare exploatării acestui pământ: neavând însă bani au trebuit să apeleze la ramura bancară a capitalismului, care a devenit în acea vreme cea mai rentabilă, mai ales când era vorba de capitalul dat cu împrumut agriculturii (contrar preceptelor din economie cari afirmă, că banul împrumutat pentru agricultură aduce cel mai mic venit). Având la bază aceste momente extrem de favorabile băncile luau naștere ca ciupercile în toate satele, fiind conduse de niște consilii gras plătite.

Când se împrumuta, țăranul era de bună credință: pământul cărnia-i va adauga munca lui, îi va produce destul ca să-și poată achita la timp obligațiile.

Cea mai bună dovadă a acestui fapt e că tot tim-

pul cât prețul produselor agricole era destul de ridicat, el plătea la zi toate dobânzile și chiar mare parte din creanțe.

În acest timp marile întreprinderi industriale din cauza perfecționării mașinismului au început să concedieze pe muncitori cu sutele. Lipsiți de lucru, ei au fost siliți să-și reducă standardul vieții lor de până atunci, și printre primele articole al căror consum s'a restrâns, până a ajuns să fie sub normal la populația muncitoare și nevoiașă.

Pe când consumul produselor agricole scădea, producția agricolă creștea și mai mult, datorită aplicării principiilor moderne de exploatare, și mai ales mașinismului, care a putut face să intre în cultură întinsele prerii din America și vastele stepe ale Rusiei.

Din cauza acestor două fapte țăranul s'a pomenit în 1928 când nici nu se aștepta cu catastrofala scădere a prețului produselor agricole, a cărei urmare imediată a fost imposibilitatea de a face față nici măcar dobânzilor, iar în cecece privește o restituire măcar parțială a creanțelor d'aci încolo, nici nu mai putea fi vorba.

Toată lumea cunoaște consecințele acestui fapt, prin care în mai puțin de 2 ani țăranii îndatorați nu mai puteau fi considerați proprietari ai pământului decât în mod fictiv, situație pe care o aveau aproape 70% din agricultorii noștri.

Dacă s'ar fi executat acești datornici prin aplicarea legilor în vigoare, atunci cel puțin jumătate din ei erau complectamente proletarizați, iar pământul ce l-au primit dela mării latifundiari era să treacă în mâna bancherilor.

Până acum însă nu s'a prea făcut mult — în cecece privește reglementarea raporturilor între diferitele categorii de debitori și creditori. Acest lucru însă nu va putea dura multă vreme. Va trebui să vină Statul cu o măsură definitivă.

(Va urma).

TRAFIUC IOAN
stud. ing. agr. Cluj

nale de pe lângă Camerele de muncă, despre care știm că abia acuma sunt în curs de înființare. Dar învățământul suferă mult și în lipsa cheltuelilor materiale.

Între astfel de împrejurări, dascălul, care este sufletul școlii, trebuie să facă mari eforturi pentru bunul mers al învățământului, făcând tot posibilul ca să îndrăgească ucenicii cu școala. Și e bine să se știe că aceste eforturi se fac într'adevăr cu toată dragostea de care sunt pătrunși colegii noștri din Vechiul-Regat pentru școlile de ucenici. Se organizează serate, baluri, serbări cu ale căror venituri se încearcă acoperirea cheltuelilor

de tot felul ale școalelor lipsite chiar și de taxele plătite de ucenicii școalelor din Ardeal.

Ca exemplu vom aminti școala de ucenice din Bacău, care merită să fie relevată. Nu pentru că corpul didactic compus din cele mai bune și harnice dascălitate își îndeplinește datoria conștiincios, căci în privința aceasta oricare școală de ucenice din Ardeal s'ar putea lua la întrecere cu școala din Bacău. Însă pe terenul ctivității, am putea zice, extra-scolare, școala din Bacău se poate mândri cu o acțiune, de pe urma căreia fiecare ucenică primește înainte de începerea lecțiilor un ciai și o bucată de pâine.

Faptul că o directoare de școală de ucenice, care are catedra în învățământul primar, găsește timpul și mijloacele necesare pentru o activitate atât de frumoasă și nobilă, ne face să exprimăm toată admirațiunea noastră pentru munca depusă de dna Maria Nădejde directoarea acelei școli.

De efectele binefăcătoare ale acestei acțiuni își poate da seama oricare om de școală; noi o relevăm pe paginile acestei reviste, sperând acestei acțiuni își poate da seama că ea va fi imitată și de alte școli de ucenici din țară.

CRISTOFOR EPURE

Programul țagrar al socialdemocrației din România

Rezoluțiunea votată de congresul din 13-14-15 Mai

1. Partidul social-democrat declară că pământul, fiind un mijloc de producție, trebuie să fie al acelor care-l muncesc ei înșiși. De aceea partidul social-democrat cere exproprierea întregului pământ aflător încă în proprietatea capitaliștilor și servind pentru stoarcerea de venituri fără muncă. Pământul expropriat va fi dat țăranilor săraci cari vor fi organizați în asociații agricole.

2. Partidul social-democrat recunoaște și apără proprietatea de muncă țărănească. Pentru a face însă ca ea să poată profita de toate foloasele pe care le asigură aplicarea tehnicii agricole moderne, el stăruie pentru constituirea, din libera voință și înțelegere a țăranilor, de asociații agricole, cu scopul de a procura și întrebuința în comun mașini agricole, a face îmbunătăți exploatării agricole, a aproviziona pe membri, a organiza desfacerea rațională a produselor. Prin aceste asociații agricole se va introduce în agricultura țărănească principiul colectivist, ca urmare firească a progresului tehnic. Ele vor forma federale pe județe, regiuni și țară.

3. Statul va încuraja asociațiile agricole prin:

- a) o acțiune permanentă de propagandă practică pentru îndemnarea țăranilor pe calea asocierii;
- b) avantajii fiscale, tarifare și vamale;
- c) despovărarea de datorii;
- d) organizarea unui institut de credit agricol pentru finanțarea asociațiilor agricole.

4. Statul va întocmi, pe cale de lege, un plan pentru reorganizarea agriculturii. Planul va cuprinde măsuri menite a asigura asociațiilor agricole adeziunea maselor țargi țărănești, a face din aceste asociații factorii covârșitori, ai producției agrare și a organiza producția după principiile economiei dirijate.

5. Agricultură țărănească trebuie îndrumată a adopta metode de lucru și culturi noi, potrivit progresului tehnic și împrejurărilor pieței naționale și mondiale. Deasemeni, ea trebuie consolidată cu toate mijloacele unei politici agrare înaintate.

În acest scop, partidul social-democrat preconizează:

a) introducerea culturii intensive a pământului prin toate mijloacele tehnice, răspândirea cât mai largă a pomiculturii, horticulturii, culturii plantelor industriale și, în general, a tuturor culturilor agricole laterale;

b) îmbunătățirea rasselor și solurilor prin stațiuni de prăsilă, ferme de păsări, pepiniere, selecționarea semințelor etc.;

c) înființarea de ferme-model ca centre de instrucție agricolă;

d) naționalizarea industriei și comerțului de îngreșăminte chimice, în vederea unei răspândiri cât mai largi;

e) comasarea pământurilor țărănești la propunerea sau cu consimțământul asociațiilor agricole sau a adunării sătești;

f) reorganizarea camerelor agricole pe bază de reprezentanțe locale și compuse numai din țărani

muncitori. Prefacerea lor din instituții birocratice apăsătoare, în organe de reprezentare și apărare a intereselor țărănești;

g) crearea de noi terenuri de cultură, prin ameliorarea solului inundabil, lucrări de irigare și drenaj, consolidarea terenurilor fugătoare, împădurirea pământurilor sterpe, etc.;

h) înființarea de către Stat a cât mai multe industrii agricole, pentru prelucrarea produselor agrare industrializabile. Încurajarea inițiativelor luate în această direcție de asociațiile agricole;

i) înființarea unui institut public de asigurări agricole la care să fie asigurate toate gospodăriile țărănești contra incendiului, grindinei, inundației, secetei, mortalității animalelor, etc.

6. Invățământul agricol trebuie reorganizat din temelii și adaptat necesităților de dezvoltare tehnică și asociere colectivă a gospodăriilor țărănești. Invățământul complimentary obligator și școli agricole inferioare în număr suficient, cu programe adaptate nevoilor și împrejurărilor locale trebuie să dea țăranului o cultură agricolă practică. Universități populare, cursuri serale în timpul iernii, expoziții agricole și instructori agricoli ambulanți vor avea menirea să consolideze și să țină la curent cu progresele științei, cunoștințele primite de țăran în școlile agricole. Școli agricole medii și superioare, în număr suficient, vor trebui să formeze, în strâns contact cu practica, specialiștii necesari asociațiilor agricole.

7. Pădurile aflate în proprietate particulară, cu excepția celor țărănești, vor fi expropriate și se vor exploata fie în regie proprie, fie prin cooperative țărănești. Industria forestieră va fi naționalizată.

Comunele vor fi înzestrate cu păduri și pășuni comunale pentru folosința — în egale condițiuni — a tuturor locuitorilor. Orice privilegii asupra pășunilor și pădurilor (composesorate, răzeșii etc.) vor fi desființate.

În regiunile de munte se va acorda o atenție deosebită constituirii de pășuni suficient de mari pentru țăranii crescători de vite.

8. Statul va supraveghia în modul cel mai sever politica de credit a băncilor și va combate camăta cu cea mai mare energie. El va încuraja cooperatia de credit și va organiza o secție specială de credit țărănesc la institutul de credit agricol.

9. În materie fiscală, partidul social-democrat cere scutirea de orice impozit a unui minim de existență, Impozitul agricol și aditionalele vor fi progresive și proporționale. Impozitul pe cifra de afaceri și toate taxele de consumație vor fi desființate pentru produsele agricole de prima necesitate. Înălțurarea prestației în natură.

10. Partidul social-democrat luptă contra exploatării capitaliste prin care țăranul este lipsit de o parte importantă a produsului muncii sale. Partidul social-democrat cere să i se asigure țăranului întregul produs al muncii lui. În acest scop el preconizează:

a) Monopolul comerțului de cereale, prin crearea unui institut de stat bazat pe cooperative, asociații a-

Un program de culturalizare a satelor

Cu niște copii sdremțoși și cu stomacul lihnit de foame câtă ispravă te aștepti să arăți în sărmana ta școală ?

S'ar schimba complect lucrurile, când căminul școlar ar asigura cel puțin la amiază o fiertură caldă și hrănitoare pentru cei prea dedați la posturi și răbdări supra-creștinești.

Cu un popor flămând poți agita aspirațiuni culturale îndrăznețe și poți să-ți permiți o politică de stat curagioasă ?

* * *

4. Se spune, că la țară e aer proaspăt și apă bună. Totul e relativ. Sunt împrejurări aspre, vitrege, neiertătoare, cari pot strica totul. Zadarnic este aer bun afară, iar în casă duhnește nădușeala. Degeaba e apă bună la izvor, dacă n'ai după ce s'o beai! In casele atâtor bănațeni chiaburi face ravagii tuberculoza din cauza neigienii interioarelor.

Iar când vin generalii morții: bolile epidemice, apoi la țară recolta e abundantă, în lipsă de împotrivire. Căci doctor și farmacie nu sunt la îndemână. Chiar de ar veni doctorul, rețeta e scumpă, iar spite-ria departe într'un târg-centru de plasă ori județ.

Țăranii și copiii lor mor ca orice viețuitoare de rând, ca muștele, fără a se ști apăra singuri, iar mistica vrăjitoarelor e de ordin mai mult metafizic decât practic.

Astfel în vara anului 1932 au murit sub ochii noștri cam 60 de copii în Poiana Mărului din județul Brașovului, fără a se putea sta într'ajutor cuiva. Era o tragedie revoltătoare.

În satele împrăștiate doctorul nu mai are ce căuta.

În Albac doctorul afirma cu regret, că deodată cu instalarea iernii nu mai e chip de a străbate clinurile coastelor prețipite. Țăranii noștri și copiii lor mor simplu, natural, fără ajutoare...

Împotriva plăgilor și năpăstuirilor pricinuite de boli se poate da bătălia sigură numai în cadrele unui cămin școlar, unde o infirmerie poate fi ușor supra-vegheată, iar medicul își poate face drumuri dese, fiind și sigur, că sfaturile și măsurile sale vor fi respectate.

Ba lângă căminul școlar ar fi și locul sorei de ocrotire, deținătoare a unei cătimi binevenite de noțiuni igienice și sanitare. Inițiativa legislativă a dlui dr Iuliu Moldovanu de a înzestra satul cu agentul care să știe da concursul sau alarma în momentul cior-tun, e profund necesară satului părăsit de până acum.

Covârșesc până aci considerentele de ordin aproa-pe numai biologic. Căci o bună întreținere și între-

buinare a energiilor corporale și sufletești, o impu- nere de regule ale curățeniei și îmbrăcăminteii, o ali- mentație îngrijită și o rezistență împotriva asalturilor intermitente ale bolilor încheagă la olaltă un sistem de biologie comunală.

* * *

5. Am examinat până aici patru grupuri de pro- bleme a căror rezolvire echitabilă nu ne-o putem în- chipui decât în cadrele unei instituțiuni pe care o reclamă timpul nostru mai frământat de gândul unei unanități superioare.

Mai este și un al cincilea grup de afirmări, nu mai puțin actual și necesar. El este de ordin social. Am convingerea, că și deslegarea lui tot numai prin căminul școlar se poate face. Este vorba de spiritul social al școlărimii. De dirijarea conviețuirii ideale, de cultul solidarității și de colaborarea conștiincoasă a tuturor... „Școala cea nouă în locul raportului dintre învățător și elev, luat individual, pune raportul dintre învățător și colectivitatea clasei. Elevii când muncesc împreună, prin aceasta se stimulează, și se controlează reciproc. Această muncă în comun în- viorează și activitatea învățătorului“. Ce frumos și adevărat definește d. Rădulescu-Motru (în articolele sale citate) duhul cel nou al școlii. Acest duh nou însă se desăvârșește, credem noi, numai prin organizata colectivitate a căminului școlar, care oferă permanent prilej de cultivare cuminte a idealurilor sociale, ex- pulsând din sufletele tinere urile, topindu-se distanțele aduse din casa părintească atât de diferită, ca stare materială în deosebi, obișnuindu-se să se tolereze și stimeze reciproc, pregătindu-se pentru viață, coope- rând armonice și disciplinate, profitând culturalicește în gradul cel mai mare.

Ar fi achiziția și rodul cel mai de seamă al insti- tuțiunii pe care o înarmăm cu atributul culturii la țară. Ar fi un bun câștigat pentru totdeauna.

Tot d. Rădulescu-Motru vorbește impresionant despre ora de prânz: „fiecare își scoate merindele din traistă. Jumătate din ei un bruş rece de mămăligă. Câte unul nici atât“. Atunci? „Copiii cari lucrează împreună și formează un fel de familie de ce să fie, zi de zi, expuși să vadă deosebirea dintre bogat și sărac și să-și obicinuiască sufletul unii cu vanitatea și alții cu umilinta?“ Iar soluția? D. Rădulescu-Motru cere învățătorilor ca merindele să fie „puse în comun, pre- schimbându-se într'o cotizație proporțională a averii fiecărui părinte...“ Greu va merge!

(11)

ION CLOPOȚEL

gricole publice, pentruca astfel să dispară profitul com-ercial intermediar. Monopolul se va extinde treptat și asupra celorlalte produse agricole;

b) Naționalizarea morilor și comunalizarea bru- tăriilor pentru a elimina profitul capitalist și în pro- cesul de prelucrare.

c) Organizarea schimbului direct de produse în- tre cooperativele de consum și organizațiile colective agricole;

d) Inființarea de silozuri și magazine pentru pro- duse agricole.

11. Intinderea tuturor legilor muncitorești de ocrotire și asigurare socială asupra muncitorilor a- gricoli.

12. Desființarea tuturor rămășițelor feudale în agricultura. Înălțurarea tuturor practicelor de conce- siuni prin care avuțiile publice se risipesc în paguba populațiunii locale.

FRAGMENT

U r m a r e

Veniră apoi zile negre și nopți albe, care toate se sfârșeau cu genele ude. Zile de singurătăți sălbatece și asprimi făcute. Nopți care păreau interminabile și-a căror zori, pândiți de după perdelele ferestrii, erau întâmpinați cu vibrații lungi și dureroase. Dimineții palide în care sperioasă și instictivă întrebarea mijea odată cu ele:

— Unde vei merge?

Și în care ocolul-minciună „Nu știu” era mai dureros ca ori ce precizare, căci bine știa sufletul, că mevrând chiar i se vor deschide drumuri înainte-i și-l vor duce cu zgomote tainice până la casa ei, țel și mai dureros în concretizarea-i dură. Uneori i se părea că în cadrul întunecos al ferestrii se încheaga figura Anytei, palidă în fluturarea fumurie a părului, imagine țesută de visu-i bolnav și care se destrăma cu primul moment de luciditate. Neprevăzutul unei așteptări necunoscute îl țintuiea în fața „Casei de aur” până ce seara se abătea asupra-i. Și cu umbrele fumurii ale serii se bătea și sufletul pe cărările morții. Trecea prin el un freamăt ca o unduire de trifoi, ce se prefăcea într-un urlet lăuntric, rostogolit de fermentările durerilor mocnite. Părea că se năbuse. Se repezea atunci la întâmplare, cu gulerul smuls, cu fața congestionată, cu respirația greoaie și sonoră. De întâlnea vre-un cunoscut, își cadenta pașii cu ai acestuia, trecând înainte cu zâmbetul pe buze și durerea în suflet. Dacă era oprit vorbea, mult, repede, impersonal și adesea se oprea brusc, lăsându-i fraza neisprăvită: Vre-o bizară legătură de idei, pricinuită de cine știe ce vorbă rostită întâmplător, îl svărlise în vis. Iar cunoscutii când plecau își clătinau capul gânditori, cu nedumerirea răsrântă pe figură:

— Cât e de schimbat!

Trecură ani și după toate aceste zbuciumări reveni liniștea, resemnata liniște. I se părea că făcuse o lungă călătorie printr-un desert fierbinte, ajungând însfârșit să și odihnească picioarele arse de nisipul-jăratec pe pașștea moale a unui izvor, privind cu duioasă ostenită cerul roșietic, crescut de evantaie frunzoase. Căzuse într-o letargie bolnăvicioasă, a unei liniști trândave, care îl făcea să stea zile întregi în odăita-i simplă, prietenească. Lănchezând sub mirosul greu al mobilierului țărănesc: brad și vopsea. Complecta nemiscare a celor din prejur îl limpezea gândurile, făcându-i un nemărginit bine.

— Dece nu te muti în altă parte, îi zise într-o zi cineva. Într-o odaie mai mare, mai comodă, cu soare...

— O! nu, n'ăș putea, fu răspunsul. Pentru mine fiecare obiect din odăita asta are în el o putere de viață, o flacăra lăuntrică. Fiecare mi-a șoptit o vorbă, mi-a inspirat o idee. M'as mai regăsi oare, dacă m'ăș despărți de toate-acestea...

Ecou evocator:

... de care mă leagă atâtea întimități.

Și surzând trist:

— Nici n'ăș mai putea să creez ceva. Ași fi ca o epavă abandonată de valuri pe o coastă pustie...

Să stea nemiscat, să simtă în jurul său tăcuta prezență a lucrurilor sale. Privească cum o rază de soare ce se lungeste și scade fără de zgomot îi scaldă un colț de fereastră și pătează măsura cu aur, era pentru el o odihnitoare plăcere. Și tot fără zgomot se împrăstiau pălcurile albăstriei ale țigării — rubin fumegător — plutind în odăita mocnită, ușoare, străvezii, creind figuri de-o răsucire curioasă. Într-o zi rămase mirat surprinzându-și următorul gând:

— Dacă m'ăș scula, aș vedea că peste mine s'a depus un strat de praf. Uneori mi se pare că mucegaiul mă înlănțuiește cu firele-i invizibile.

Dar acolo unde altădată săltau flăcări de vis făuritoare, acum plana asemeni unei dimineți senine — de primăvară aromată de vârstare tinere — o vigoare profundă și calmă, a cărei siguranță îl uimea.

Anyta? Frământările de odinioară?

Deși păstra cu evlavie fragmentul acelei nopți în suflet, totul i se părea atât de depărtat! — reminiscențe de vis rău — încât avea aerul că se întreba: Când? cum? unde s'au petrecut toate acestea? Și atunci cănta să și răspundă reconstituind din cosmarul trăit vorbe, atitudini, gesturi, răsfoindu-și amintirile ca pe un album vechiu, cu marginile zdrențuite, rămas parcă dela cine știe ce strămoși si-ale cărui fotografii îngălbenite, demodate, păstrate-au totuși ceva din întimitatea acelor persoane de atunci.

Privirea-i muscătoare și strămbătura de o superioară ironie ce-i crispase buzele dispăruseră, făcând loc unei priviri nostalgice și unui zâmbet abia schițat dar dulce ce-i fremăta vesnic pe buze. Felul său de a se exprima, odinioară torent de metafore și imagini scilpitoare, erau acum asemeni unui fluviu adânc și prietenos și care îi-e drag fiindcă te poți ogândi pe deantreg în valurile-i limpezi, rostogolite cu liniște impunătoare. Un prieten îl caracterizase astfel: „A fost o plesnătură de biciu; acum e o lovitură de clopot sonoră și gravă, dar ale cărei stingeri sunt de-o finete înfinit de tristă”. După liniștea sufletească, răsări și cea stilistică. Lucrările sale îi dădeau impresia unei grandiosități masive, dreptunghiulare, — o casă habilmente ridicată în mijlocul unui pustiu netărmurit, cufundată ea însuși cu pustiu, dar peste care se prăbusea un greoiu val de lumină solară.

Și iată că din miresmea amintirilor patriarhale, venea să-l zdruncine vederea omului care-i smulsese odinicori inima din piept fugind cu ea în necunoscut.

— Am ajuns Domnule!

Coborî și plăti. Curtea prin care trecea, începea să se tapiteze cu aurul primelor frunze. Descuie și cu o mișcare înceată a mâinii dete ușor în lături. Inserarea revenea cu umbrele-i violete. Puse piciorul pe prag. Intră. Pardesiul fu aruncat pe spețea unui scaun, iar geamantanul pe masă. Din ungherele odăitei întunerecul se prelungea până în suflet ca un geamăt mut.

— Oare-i și ea aici?

O funie molatecă și pe care căuta să o întărească, îl cuprinse. Îi fu rușine și puțin câte puțin se liniști. Și cum sta aproape de singura-i oglindă privirea-i căzu pe ea. Se apropie încet. Își privi ochii mari nostalgici, fața acoperită de-un suflu obosit și părul ușor brumat pe la tample. Zbuciumări! Apoi își aminti că tot în fața aceleiași oglinzi stătuseră amândoi. — odată când ea venise să vadă „cuiul unui scriitor” — lipiți obraz lângă obraz, ea cu ochii aprinși, el învâluind-o într-o privire plină de melancolie ca o tinerete tristă, căci preșimțea parcă vitregia destinului.

Și în ochi îi reveniră lacrimi ce-i atârnavă ca salbele pe gene, strălucind în lumina îndolnică a inserării, ca mărgăritarele golfurilor toride.

(Va urma)

I. CHISALITZA-SEVEREANU

Parabolă

M'am reîntors,

Gol și lihnit de foame,

Stors

De viață.

Mă 'nghiață

Gândul c'am plecat

Din casa voastră...

Hai luați piatra și mă striviți.

Striviți-mi țeasta ca la șarpe.

Grăbiți

De stoarceți viul. ce mai e, în mine,

Dar dați-mi o bucată de pâine.

Să mor sătul...

NICULAE RUSU

Mizerie

Și lumânarea, singurul popas

la care viața se închină,

s'a stins.

Pâinea neagră ce-a rămas,

în firidă,

s'a sfârșit.

Invins

de foame, pe o rogojină,

perină o cărămidă,

cu patru prunci a adormit, —

somnul le-a rămas.

I. LĂZĂRUICA

DISCUȚII ȘI RECENSII

TH. CAPIDAN : AROMĂNI. DIALECTUL AROMÂN

Studiu lingvistic. Academia Română, Studii și Cercetări XX.
 Imprimeria Națională, București, 1932. 575 în 8°. Prețul 403 lei.

Lucrarea de care ne ocupăm în rândurile de mai jos constituie fără nici o exagerare un mare eveniment cultural românesc, iar pentru Universitatea clujană, care numără pe d. Th. Capidan, profesor de Lingvistică printre reprezentanții săi iluștri, un titlu de legitimă mândrie.

Macedoromân de origine, d. Th. Capidan, s'a dedicat de zeci de ani studiului graiurilor vorbite de frații săi transdunăreni, dând la iveală în ultimii opt ani o serie de monografii lingvistice de cea mai mare însemnătate și de o neîntrecută valoare, opere care au stabilit etape înaintate în domeniul vieții noastre științifice. Cunoscător neegalat al Românilor balcanici și a tuturor manifestațiilor acestora, d. C. e poate unicul învățat român care vorbește limbile tuturor popoarelor balcanice și e informat deopotrivă asupra trecutului lor istoric. Nimeni altul deci mai mult decât dsa nu era indicat să dea o icoană mai exactă și mai bogată asupra trecutului Românilor balcanici și asupra graiului acestora. După ce la 1925 și 1928 a consacrat Românilor grupați în regiunea Meglen — care prezintă din punct de vedere al graiului lor o unitate distinctă — lucrarea în două volume: *Meglenoromânii I: Istoria și graiul lor*; II: *Literatura populară la Meglenorâni* (apărute în vol. VII din „Studii și cercetări“ al Academiei Române), a publicat acum doi ani, în „Dacoromania“ VI, monografia asupra Românilor din Albania *Fârșiroșii*. În afară de aceste două lucrări fundamentale pentru cunoașterea Românilor balcanici, d. C. a publicat o seamă de studii mai mărunte, cum e acela asupra *Sărăcăcianiilor* (din „Dacoromania“ vol. IV) și altele, prin „Anuarul Institutului de Istorie Națională“ din Cluj, „Revista filologică“ dela Cernăuți, în care discută probleme în legătură cu istoria românismului balcanic. Dar pregătirea dsale în domeniul istoriei și a limbilor

balcanice i-au dat prilejul de a întreprinde cercetări lingvistice într'un cadru mai larg. *Raporturile albanoromâne* (în „Dacoromania“ vol. II), *Raporturile lingvistice slavoromâne* (în „Dacoromania“ vol. III) și *Elementul slav în dialectul aromân* (în *Analele Acad. Române*) sunt studii de vază pentru cei care se interesează de lingvistica balcanică, iar autorul datorită acestor lucrări se numără printre frunzosi balcanologi de azi. Nu putem apoi să nu amintim la acest loc studiul intitulat „*Românii Nomazi*“ (din „Dacoromania“ vol. IV) care e singura lucrare asupra păstoritului Românilor transdanubieni și asupra transhumantei acestora.

Aromânii sunt ultima verigă din lanțul atâtor studii valoroase pe care viața noastră științifică le-a înregistrat în timpul din urmă datorită trudei învățatului profesor clujan. Prin extensiunea ei și prin importanța subiectului pe care-l tratează, această ultimă lucrare e desigur cea mai de seamă. Învățatul istoric sau lingvist, precum și toți oamenii de cultură pe care-i interesează viața poporului nostru găsesc în paginile acestei lucrări adevărate comori de informație exactă în legătură cu toate manifestațiile spirituale ale Aromânilor. Lucrarea d. C. se caracterizează printr'o metodă de discuție scrupulos obiectivă. Scrisă într'o limbă sobră, prezintă cele mai complicate probleme cu claritate încât lectura ei devine o plăcere chiar pentru publicul mare.

Desigur, în cadrul unei restrânse dări de seamă e foarte greu să e rezume numărul mare de probleme pe care le ridică un studiu de extensiunea *Aromânilor*. Vom încerca totuși să atragem atențiunea cititorilor asupra unora din problemele discutate de d. Th. Capidan.

Într'o introducere lungă ni se prezintă un mănunchiu de informațiuni — unele necunoscute — în legătură cu numele și răspândirea Aromânilor în Peninsula Balcani-

că, în legătură cu tulpinile Aromânilor (din Epir, Tesalia, Olimp, Gramoste, Frașari, Muloviște, Gopeși) cu viața, portul și cu starea lor culturală.

Deosebit de Meglenoromâni și Istroromâni, care-și datoresc numele cercetătorilor din veacul trecut și care pe dânșii se numesc Vlahi, Aromânii, dintre toate populațiile românești așezate dincolo de Dunăre, sunt singurii care și-au păstrat numele etic care le indică și originea, *A-români*, deci un nume identic cu acela purtat de noi, din Dacia. Singur acest nume, și ar fi o dovadă istorică suficientă că Aromânii au trăit altădată în nemijlocită unitate teritorială cu cei aflați astăzi dincoace de Dunăre. Una din numirile cele mai cunoscute la scriitori, pentru acești Români transdunăreni, este acela de *Macedoromâni*, nume nepotrivit căci Aromânii nu trăiesc numai în Macedonia. Printre alte nume sub care sunt cunoscuți Aromânii de popoarele conlocuitoare, amintim pe acela de *Ciobani*, pe care li-l dau o parte din Turci și care indică ocupația predilectă a fraților noștri. Aceiași numire le-o dau și Albanezii (alături de *Rămăr* și *Vla*) Românilor din regiunea Muzachia.

Aromânii sunt documentați istoricește — și încă pe o arie întinsă din Balcani, — din sec. X. Despre dânșii aminteste cronicarul bizantin Kedrenos, iar prin sec. XI îi atestă Ana Comnena, în Moesia și Tracia. În sec. XIII ei erau atât de numeroși, încât, după istoriograful Rachimeres, se întindeau dela Byza și până la Constantinopol, încât reprezentau un adevărat pericol pentru împărăție. Iată teritoriul ocupat de acești Români, după informațiunile istorice din sec. XV: Acarnania, Etolia, Tesalia, Epir, Macedonia, Tracia, munții Rodope și Balcani. Azi, așezările de Aromâni sunt răspândite în patru state: în Grecia, Albania, Jugoslavia și Bulgaria. Răspândirea de azi a Aromânilor nu corespunde cu aceea

remarcată până în sec. XV. În munții Balcani și Rodope și în Tracia orientală nu mai există așezări de Români ca altădată.

Iată cum ne descrie d. Capidan pe Aromâni: „Ceeace deosebește pe un Aromân Țăran sau orășan de un Grec, Albanez sau Bulgar, este în primul rând, acea energie proprie, care oriunde și în orice împrejurări s'ar găsi el, îl face capabil să-și croiască mai repede un drum în viață cu o ascensiune în domeniul economico-social și cultural puțin obicinuită la celelalte popoare balcanice... Alte două calități ale Aromânului sunt sobrietatea și economia. El trăește foarte cumpătat. Am petrecut veri întregi la țară printre ei și nicăiri n'am putut întâlni un Aromân beat... Când este vorba să-și infiripeze o afacere, Aromânul este în stare să facă toate economiile posibile... Față de celelalte popoare balcanice, Aromânii, cu cât sunt mai puțin numeroși, cu atât sunt mai impunători prin deșteptăciunea și inteligența lor“.

Cu toate încercările învățaților de până aci, de a fixa cadrul geografic în care se cuprindea patria primitivă a Aromânilor, nu s'a ajuns încă la rezultate multumitoare. D. Capidan, în lipsă de documente istorice, încearcă să lămurească această problemă capitală pe bază de cercetări toponomastice. Astfel ne indică și explică un număr de nume locale din Epir, care ar fi un indiciu despre o veche așezare a Aromânilor în această regiune. Aceste nume sunt *Băiusa*, care continuă, potrivit transformărilor fonologice obicinuite în aromânește, pe lat. *Vavissa*. Alt nume e *Lăsun* care numai în gură aromânească putea lua această formă, corespunzând grec. *Elasona*. De asemenea *Sărună*, din *Salona*, cu transformările fonetice obicinuite numai la Aromâni.

După d. Capidan, numărul Aromânilor din întreaga Peninsulă Balcanică se ridică la 300—350 de mii.

Ocupațiunea de căpetenie a Aromânilor era păstoritul, cărăușitul și comerțul. Ca comercianți, Aromânii sunt răspândiți în toate orașele balcanice. Mari negustori aromâni existau în întreagă Europa. Nu vom uita că acești frați întreprinzători ai noștri dețineau, în veacul trecut, o situație economică de invidiat în fosta monarhie au-

stro-ungară și că nu și-au uitat niciodată obârșia românească, în orice regiuni se găseau.

Din punct de vedere cultural, starea din trecut a Aromânilor din Peninsula Balcanică, n'a fost din cele mai fericite.

Trăind în vecinătatea Grecilor, ei au fost dela început sub influența culturală a acestora. În școlile grecești din Ianina, Larisa, Amineiu, Moșcopole, etc., în fruntea cărora se găseau și profesori aromâni își agonisau cunoștințele învățaturii, încă din sec. XVIII tinerii aromâni. În regiuni aromâne lipsite de un contact mai intens cu Grecii, negustorii aromâni deprinși, prin școală, cu scrisul obicinuit la Greci, dar necunoscători ai limbii acestora, se foloseau de semnele ortografice grecești pentru însemnări în graiul aromânesc. Astfel, după cum la noi, tradiția școlilor mănăstirești în limbă slavă a generalizat scrisul cu caractere cirilice, Aromânii se foloseau de scrisul cu caractere grecești. Totuși, Aromânii cu carte, oricât de grecizați au fost în cultură, ei n'au fost grecizați și în conștiință“. — Școală românească Aromânii au avut abia târziu. Cea dintâiu se datorește interesului pe care Dimitrie Bolintineanu, ajuns ministru de instrucție în România, l-a arătat față de acești frați ai noștri pe care-i vizitase. D. Bolintinianu a obținut, la 1864 decretul Domnitorului A. Cuză pentru deschiderea celei dintâi școli românești în Macedonia, sub conducerea entuziastului Aromân D. Atanasescu. Prin această școală și prin mijlocul altora, deschise tot prin sacrificiul guvernelor românești dela București, s'au creiat legături sufletești tot mai strânse între noi și frații din Balcani. Tinerii aromâni aduși să învețe în școlile din Tară, adesea au rămas aici, câștigând situații însemnate în viața noastră publică.

Războiul cel mare, care a adus flamura libertății atâtor popoare de pe întinsul Europei, a creiat Aromânilor o situație mai grea decât aceea pe care o aveau până la 1919. Noua situație politică din Balcani, care a împărțit pe Aromâni sub atâtea stăpâniri, una mai exigentă ca cealaltă, i-a depusă de drepturi câștigate cu trudă decenii de-arândul. Autonomia lor școlară și bisericească de care se bucurau până la 1919, li s'a răpit. Legile agrare pe de altă parte i-au

lipsit de proprietăți cari le făcea posibilă îndeletnicirea cu păstoritul. De aceea a fost o adevărată binefacere pentru o parte dintre dânsii, de a li se oferi pământ în Dobrogea românească, începând dela 1925.

Aromânii au la activul lor o remarcabilă activitate culturală. Ea începe în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Cărturarii aromâni din acest timp reprezintă două curente: unul, admiratori ai culturii grecești, credeau că numai în această limbă se poate cineva cultiva, și insistau ca frații lor să învețe grecește; alții reprezentau curentul curentul național, în sensul că învățătura să se dea în graiul propriu. Printre cărturarii care reprezentau întâiul curent se numără *T. Cavaliotti*, autorul unei cărți de citire pentru clasele elementare, scrisă în grecește, cuprinzând rugăciuni, fragmente din biblie. Important e însă vocabularul cu mai mult de 1000 cuvinte grecești, traduse în aromânește și albanezește. Al doilea reprezentant al aceluiași curent e *Daniil Moscopoleanul*.

Reprezentantul cel mai de seamă, fiind cel dintâiu, al curentului național, a fost *Const. Ucută*, atmat de o serie de traducători de cărți bisericești traduse în graiul aromânesc și cunoscute din colecția numită „Codex Dimonie“.

La începutul veacului trecut apar, în Ungaria și Austria, cărturarii aromâni care scriu sub înrîurirea școlii ardelenene. Aceștia, în scrisul lor se folosesc de caracterele alfabetului latin și au o vădită tendință de a da graiului aromân o înfățișare cât mai apropiată de dialectul dacoromân. Reprezentanții acestui curent sunt *G. Const. Roja*, medic la Budapesta și *Mihail G. Boiagi*, profesor la Viena.

D. Capidan examinează amănunțit întreagă activitatea culturală a acestor cărturari aromâni și arată justa importanță a fiecăruia. Tre-când apoi la studiile care s'au scris asupra dialectului aromân până astăzi, le analizează critic, relie-fând rezultatele juste de ordin lin-quistic și istoric al fiecăruia și atrăgând atențiunea asupra erorilor. Mai ales această din urmă parte e una din cele mai importante din lucrarea dlui Capidan, fiindcă oferă o imagine bibliografică completă asupra a tot ce s'a scris despre Aromâni, dându-se în același timp o informație amănunțită și

Cronica medicală

Somajul medical în cadrul șomajului intelectual în România

„Revista de Igienă Socială” de sub direcția drului Banu aduce sub semnătura directorului ei un amplu studiu concernând problema șomajului intelectual în țara noastră indicând în afară de cifre dureros de grăitoare din domeniul șomajului profesiunilor libere și judicioase aprecieri asupra pericolului ce-l poate constitui șomajul intelectual în viața statului și familiei putând contribui în mod esențial la opera destructivă și la disoluția acestora. Motivele determinante ale șomajului medical sunt reprezentate printr-o afluență exagerată spre facultățile de medicină și o adevărată supraproducție ce există îndeosebi dela războiu încoace. (Din aproximativ 8000 medici de câți dispune azi țara noastră, 4282 au obținut diploma dela 1920 încoace, printr-o re-

partitie inegală a medicilor între mediul rural și cel urban, (1017 medici la o populație rurală de 14½ milioane locuitori, în timp ce pentru o populație urbană de 3½ milioane sunt 7000 medici) și extensiunea exagerată și fără scrupule a gratuității în cadrele dispensariilor de stat, ale instituțiilor autonome ori de inițiativă particulară.

Tribuna medicală este un nou organ „de luptă profesională” ce a început să vadă lumina tiparului la București. Este organul de publicitate al „sindicatului medical” constituit nu demult în capitala țării, în afară de Asociația generală a medicilor, pentru apărarea intereselor profesionale tot mai mult lezate în urma dificultăților mereu crescânde ale timpurilor recente. Articolele publicate atentează chestiunea sindicalizării medicilor, liberei alegeri a medicului în asigurările muncitorești, a

aplicării timbrului medical legiferat și casa de Credit și Ajutor, a problemei practicei dentare în România, serviciul contencios, tariful telefoanelor, o serie de chestiuni de deontologie medicală, etc.

Alți pediatri trecuți în lumea vecinicii

Nu s'a împlinit încă bine o lună dela moartea agregatului *Jean Hutinel* și-i urmează în mormânt tatăl său prof. *Victor Henri Hutinel*, în vârstă de de 84 ani, după ce în viață nu fusese cruțat de loviturile acerbe ale soartei: 2 copii morți în copilărie, nevasta moartă în cursul răboiului, un băiat Henri ucis într'un accident de automobil în vârstă de 22 ani, iar nu demult agregatul Jean pe urma unei septicemii profesionale. — Socul moral și oboseala fizică excesivă l-au debilitat, făcându-l accesibil unei infecțiuni ale căilor respiratoare, care l-a răpus. Figura prominentă a fost șeful necontestat al pediatriei franceze timp de 13 ani. Lucrările sale mai importante au fost: tratatul său în 4 volume: „Les maladies des enfants”, apoi „Dystrophies de l'adolescence”, „Le terrain hérédito-syphilitique”, „Le syndrome malin dans les maladies de l'enfance”, etc. Aproape nu există capitol de patologie infantilă unde să nu fi adus vreo contribuție importantă. „Ciroza cardiacă studiată de dânsul a devenit clasică și poartă denumirea de maladia lui Hutinel. Si-a câștigat merite neperitoare în jurul combaterii „hospitalemusului”, care facea pe vremuri ca copiii din colectivități, dar îndeosebi cei de prima vârstă să se prăpădească cu duimul. A fost preconizat o serie întregă de măsuri de apărare, printre cari și „boxele Hutinel”.

În Viena moartea a răpit nu de mult pe asistentul clinicei pediatrice: Privat-Dozent *Dr. Alois Bratusch-Marrain* în vârstă de 36 ani. Nu demult însoțise pe șeful său prof. *Hamburger*, trecut dela Graz, la clinica infantilă din Viena, rămasă vacantă după tragica moarte a reputatului pediatru prof. *v. Pirquet*. Element tânăr, dar, cu o serioasă activitate în domeniul specialității noastre, ne-a lăsat lucrări interesante în domeniul alimentației și turburărilor de nutriție al sugarului, în cel al tuberculozei infantile, după cum și cel al tratamentului sifilisului congenital cu spirozid.

La doliul care a năpădit lumea pediatriei internaționale, în timpul mai recent i-a fost sortit și clinicei infantile din Cluj că adică un dureros tribut în persoana regretatului nostru coleg *Dr. Stăniloiu* f. asistent al clinicei care s'a ocupat îndeosebi de studiul controlului bacilului tuberculos în scaunele copilului, și de cel al encefalografiei în copilărie. A participat efectiv la instrucția surorilor de ocrotire și la organizarea plasei sanitare model din Gilău. Fire blândă și modestă, a lăsat pretutindeni numai amintiri plăcute. A fost răpus de o septicemie streptococică acvitată în cursul exercitării profesiei sale, unde depusese multă abnegație și un devotament neobosit. *Dr. A. IANCU*

asupra literaturii dialectale aromânești.

Partea a doua a lucrării tratează despre locul dialectului aromân în limba română, indicându-se particularitățile gramaticale ale acestuia și interesează mai de aproape pe linguiști.

Alte capitole pe care de asemenea nu e locul să la resumăm aci, și care interesează mai de aproape numai pe specialiști, sunt acele cari tratează despre lexicul latin și străin al dialectului aromânesc, despre deosebirile de graiu la Aro-

mâni.

Partea a III-a, cea mai extinsă, ilustrează aspectul fonologic, morfologic, derivativ și sintactic al dialectului aromân și interesează de asemenea numai pe linguiști.

Valoarea excepțională a lucrării dlui Capidan a fost recunoscută de Academia Română, când a distins-o cu premiul Statului „Eliade Rădulescu”. Ea nu poate să lipsească din biblioteca nici unui om de cultură și cu atât mai mult, e indispensabilă bibliotecilor școlare dela noi. **ȘT. PAȘCA**

Constantin Kiriteșcu : Flori din grădina copilăriei

(Editura „Cartea Românească, București)

Dl Constantin Kiriteșcu, după ce ne-a dat monumentală operă „Istoria războiului nostru”, a încercat, cu succes remarcabil, genul nuvelei și al schiței, dându-ne în volumele „Printre apostoli” și „Porunca a zecea” scene pline de viață din viața dăscălimii noastre.

Noua culegere de schițe și nuvele, „Flori din grădina copilăriei”, sunt duioase amintiri, crâmpene de viață din trecutul plin de farmec al copilăriei unui nostalgic.

„Printre filele îngălbenite ale cărții vieții”, iscusitul povestitor a găsit, „strivite și decolorate, câteva biete flori, culese de pe maidanurile și din răzvoarele grădini copilăriei” pe care le-a presărat înviate și reîntinerite în paginile acestei cărți. Grădina copilăriei sale este un pețec de mahalăa bucuresteană, asupra căreia dl Kiriteșcu aruncă o caldă duioșie, ce o dă distanța amintirii.

Până acum, în literatura noastră

mahalăa bucuresteană, „urgisită și defăimată”, a fost mai mult „țintă a batjocurilor”. Cu dl Kiriteșcu mahalăua se reabilitează.

Dsa a știut să smulgă din trecutul copilăriei sale câteva ființe umane, învăluite cu o aureolă de simpatie. Sunt tipuri vii, evocate cu multă putere: Tănăsică, maestrul de joacă al copilăriei autorului, devenit apoi domn rușinos de vechile relații; Maid'Anuța, bună răbdătoare; Mamașia, vrednică și devotată, care „depăna povestea Zaverii turcești dela patrușop”; Neica Tudorache, vrednic cetățean, partizan înfocat al lui Fleva, rănit apoi în cele mai vii convingeri politice ale sale, etc.

Serise cu un umor fin, elegant, cu o acțiune, condusă cu naturalețe, într'un stil plin de viață, aceste povestiri, ce constituie o lectură ușoară, te fură pe nesimțite și te transpun în grădina copilăriei proprii.

ION TOMUȚA

Trăim pe scenă

Înainte de războiu exista în Ardeal o mișcare intensivă pentru teatrul popular. Ideea era, de altfel, în atmosfera europeană de atunci. Scriitorii iluștri o discutau cu pasiune, în toate țările occidentale. La noi, ea nu era nevoie să coboare din discuțiile de acolo. În Ardealul românesc unde exista o singură clasă socială de o impresionantă forță, ideea aceasta era impusă de înseși realitățile locului. Când, datorită îndeosebi activității Societății pentru fond de teatru, reprezentațiile sătești s'au înmulțit în mod simțitor, ideea teatrului popular s'a impus tuturor spiritelor luminate ale Ardealului. Vorbind prin 1903 despre directiva pe care să o urmeze mișcarea teatrală de dincoace de munți, dl Vasile Goldiș, atunci secretar al Societății pentru fond de teatru, nu găsea decât orientarea spre masele țărănești. N'am putut ajunge însă prea departe pe acest drept, pentru că ne lipsia repertoriul potrivit. Autorii cei mai jucăți la reprezentațiile de diletanți de atunci erau Iosif Vulcan și Vasile Alecsandri. Cel dintâiu avea însă o singură piesă mai de dai Doamne *Ruga dela Chisădău*, iar piesele celui din urmă aveau o prea pronunțată culoare locală moldovenească pentru a fi gustate la noi. Încât privește arta adevărată, repertoriul acesta de idile și vodeviluri n'o avea decât într'întimă măsură. Meritul lui era, înainte de toate, cultivarea limbii și a sentimentelor naționale și dezvoltarea interesului pentru teatru.

A fost aceasta o epocă de pregătire și războiul și evenimentele provocate de el au oprit-o la atât Ce a urmat după 1918 a luat cu totul alt drum. Teatrul orășenesc a absolvit întreaga atenție; despre teatrul sătesc nu se mai vorbește astăzi decât ca despre o amintire. Acțiunea în care mulți au crezut odată cu atâta putere, e privită astăzi cu indulgența pe care o ai față de naivitățile din tinerețe.

Toți aceștia habar n'au de realizările în acest domeniu, de aiurea. Habar n'au de uriașa dezvoltare pe care a luat-o teatrul pentru popor în Rusia, de pildă, unde alături de Cinematograf și Radio este un excelent mijloc de cultivare a maselor. Rușii au mers chiar mai departe în această direcție. Ei n'au făcut numai piese pentru popor, ci au descoperit și actori în popor, de o originalitate admirată de toți iubitorii de artă adevărată. Cine a văzut unul dintre acele mari filme rusești jucate de

actori intelectuali alături de actori țărani și-au putut da seama cât de departe au ajuns ei pe acest drum nou.

Ideea aceasta a teatrului popular ne-a fost adusă din nou în focarul atenției de spectacolul, desfășurat pe scena teatrului din Cluj la 10 Maiu. Despărțământul Cluj al Astei condus cu atâta energie și dorință de înfăptuire în spirit nou, de dl Iuliu Hațieganu ne-a adus la Cluj, în această zi de sărbătoare națională, zece din satele lui, pentru a ne înviora cu jocul și cântecul lor. Pe scena unde altădată n'ar fi fost admis pentru nimic în lume picior de țaran valah, s'au perândat, în după masa aceea, în fața unui public numai ochi și urechi, exclusiv actori țărani și țărance. Au cântat, relevând câteva voci țărănești de o autenticitate plină de farmec au făcut exerciții de gimnastică — pentru că erau membri ai secțiilor de Șoimi ai Carpaților, dar mai ales au dansat cu acea pasiune și siguranță în executarea dansurilor lor, pe care numai la țărani am văzut-o.

Punctele cele mai originale ale spectacolului au fost însă cele două piese de teatru, jucate de țărani din Chinteni și Mănăstireni. În cea dintâi: *Să nu spui la nimeni*, de Petrea-Dascălul, am apreciat mai ales jocul femeilor; țărani ne-au cucerit însă mai ales prin a doua piesă, *O ședință țărănească* de Gh. Stoica, de o desinvoltură mai largă și de o rusticitate mai autentică. Chiar dacă piesa dlui Stoica are unele clișee comune, cucerește prin atmosfera, desprinsă din satul ardelenesc, pe care-l cunoaștem cu toții. E o piesă de bărbați — nu a apare în ea decât o singură femeie, pentru câteva momente — de toate vârstele. Alături de țărani se perândă în ea și câțiva intelectuali ai satului și un evreu. Toate rolurile au fost interpretate de țărani, cu aceeași uimitoare siguranță și originalitate. Țăranul vorbea de a le lui cu naturalitatea cu care vorbește, în viața de toate zilele. El trăia povestea de pe scenă cu intensitatea cu care trăiește o scenă din propria-i viață.

Ce păcat că această piesă s'a jucat la sfârșitul unui spectacol de patru ore, în fața unei săli cu mult prea încărcată pentru a putea fi liniștită! Din pricina aceasta ea n'a putut fi gustată decât de cei câțiva cari au surprins, din primele momente, originalitatea spectacolului. Pentru aceea însă ea a fost o admirabilă delectare sufletească, o descoperire a unei lumi, pe care au cam dat-o uitării. Problema teatrului popular ni

s'a impus din nou, într'o nouă lumină.

Ne-am convins cu acest prilej că cel mai bun spectacol țărănesc ni-l dau țărani înșiși. Dela această idee am ajuns la una mai cuprinzătoare, de înensă importanță în propaganda culturală: să cauți în mijlocul satului elemente cari să te ajute, prin colaborarea lor, la răspândirea culturii. Această cointerese a satului la cultivarea lui a început de altfel să precepe serios cercurile Astei. La Cluj ea se aplică tot mai conștient și spectacolul dela 10 Mai este o dovadă de roadele pe cari le poate produce.

Jean Bart

Moartea l-a răpit brusc, atunci când putea să se bucure, din plin de laurii, unei cariere literare strălucite. Ultimul său roman, *Europolis*, a surprins atât prin nouitatea subiectului, și tratarea lui sobră cât și prin acea admirabilă limbă românească, cu care ne-au obișnuit contemporanii lui Caragiale și Coșbuc.

Cariera literară a lui Jean Bart n'a avut, de altfel urcușuri și coborâri violente. Ea s'a dezvoltat cu calmul și siguranța unui om care știe cât poate, pentru care scrisul nu este o meserie, cum este pentru atâția astăzi, ci o sacră confesiune sufletească. În literatura română el și-a conturat o siluetă originală mai ales prin atmosfera marină și exotica a nuvelor sale. Toate acele nuvele și jurnale de călătorie au fost însă mai mult o pregătire pentru marea operă din pragul mormântului. A avut măcar mângâierea de a fi scris-o dându-ne astfel cea mai bună parte a sufletului său.

Afară de scriitor, cei cari au cunoscut omul nu mai conțeneau cu e-logii pentru excepționalele lui însuși sufletești. Răvna lui pentru operele sociale i-a rămas cu siguranță din timpul când s'a dat cu trup și suflet mișcării socialiste de la noi.

Noi n'am cunoscut însă decât scriitorul. E de ajuns însă pentru a deplânge pierderea lui în floarea vârstei.

Contesa de Noailles

Cu doi ani mai tânără decât Jean Bart, (s'a născut la 1876), s'a stins și ea în puterea vârstei, încărcată de gloria uneia din cele mai mari poete ale literaturii universale. Această valoare a operii ei care trece dincolo de granițe și veacuri va face să scriem aceste cuvinte, iar nu faptul că a avut o foarte problematică doză de sânge românesc în vine. Născută și crescută în cultura franceză, ea

s'a atașat ei cu toată puterea, s'a pătruns în toate fibrele sufletești de geniu ei, încât din îndepărtatele ei origini streine n'au rămas decât ecouri vagi de inimă importantă. Cum spuneam însă nu aceasta interesează aici, ci opera sa poetică, de o inspirație atât puternică și spontană încât poate sta alături de cei mai mari lirici ai lumii. A cântat viața și moartea cu accente de o intensitate neîntrecută. A simțit frumusețile naturii până a-și face o credință din ele, a găsit atâta dulceață în bucuria de a trăi, încât totdeauna a regătit clipele care trece și s'a înflorat de apropierea sfârșitului. Spontaneitatea inspirației sale n'o pot compara decât cu unele bucăți din *Buch der Lieder* de Heine, iar sborul și vigoarea expresiei cu Victor Hugo, pentru care, de altfel a avut un adevărat cult. În loc deci de a discuta la nesfârșit, într'un mod atât de inutil, originea ei românească, scriitorii noștri ar face mult mai bine dacă ar traduce din splendidele ei poezii. Ar fi un câștig sufletească pentru care ar fi binecuvântați. Nu pot să uit niciodată impresia care a produs-o asupra mea cea dintâi poezie a contesei de Noailles, tradusă nu mai știa de cine într'un număr din *Ramuri*. Am avut atunci revelația geniului său, pe care lectura de mai târziu în original a volumelor, n'au făcut decât să o confirme și să o amplifice.

De altfel contesa de Noailles n'a vorbit de originile ei românești cu disprețul care i se atribuie. În numărul închinat României de revista *Illustration*, în 1929, ea a publicat o poezie, în care vorbește destul de cald despre îndepărtății ei strămoși. Dar încă odată, toate acestea n'au nici o importanță, atunci când e vorba de arta ei de o esență atât de universală.

Expoziția artiștilor clujeni

Când s'a deschis, în 1930, la Cluj expoziția colectivă a artiștilor plastici ardeleni, credeam că o manifestare de asemenea natură va deveni anuală, sau cel puțin bienală, și va lua proporții de adevărată sărbătoare a artei, fiind în același timp și o punte de apropiere sufletească între cele trei națiuni de cultură ale Ardealului. Ne-am înșelat însă. Evenimentul nu se repetă decât astăzi și în proporții mult mai modeste decât atunci. De altfel nu e singura noastră speranță spulberată în domeniul atât de dificil al artelor. Dintre toate mai dureroasă este cea legată de Școala de Arte Frumoase, pe care, de la toamnă începând, nu vom mai avea-o la Cluj. Timișoara, mai bogată și cu oameni mai largi în vederi în fruntea ei, ne-a răpit-o. Odată cu ea pleacă din Cluj singura posibilitate, în împrejurările de astăzi, de a crea un mediu favorabil artei, în capitala Ardealului. Expoziția deschisă în saloanele hotelului New-Jork, la mijlocul lui Maiu este cea din urmă manifestare pornită din cercul acestei instituții.

Alături de profesorii ei tineri Bogdan, Ciupe, Demian și Ladea expun lucrări Emil Cornea, ungurii Szolnay și Szervatius și germanul Widmann,

Catul Bogdan este cea mai plăcută surpriză picturală a expoziției, o surpriză, pentru ansamblul întreg, dar mai ales pentru evoluția proprie a artistului. Dintre cele 12 lucrări expuse de el numai trei sânt deseme, restul sânt acvarele: păstrate și peisajii. Catul Bogdan, pe care în timpul din urmă l'am cunoscut în peisajii cu griuri de a sensibilitate intensă, dar discretă, a trecut de astădată la o manifestare mai spontană și mai amplă a temperamentului său. În câteva pete de culoare, aruncate cu o libertate care n'ascultă decât de simțirea lui puternică, artistul crează atmosfera sufletească a unui peisaj și schițează liniile unui portret. Bogdan este un virtuoz al culorii. În lumea ei el se mișcă cu o siguranță uimitoare. Deaceia nici nu are nevoie de desen. Pasta ei se supune cu desăvârșire.

Aurel Ciupe a venit și el cu ceva nou. Cele două peisajii, dintre care cel de primăvară este de o admirabilă armonie, în gingășia lui, sânt dovada unei căi noi a artistului, mult mai simpatice decât cele făcute până acum.

Emil Cornea s'a desrobât și el de tirania peisajului urban, mai ales parisian, ieșind la libertatea naturii, mult mai proprie, se pare, firii lui. Deocamdată pasta sa este monocordă și rece, ea se poate încălzi însă, dacă continuă cu sinceritate pe drumul apucat.

Demian e mult prea sărac reprezentat, în comparație cu ceilalți. Nu expune decât două portrete în carbune, dintre care cel de preot de o deosebită vigoare și șase xilogravuri pentru o ediție poloneză a lui Creangă. Umorul, naivitatea, dragostea de basm, spiritul inventiv, pe cari le-am admirat de atâtea ori la Demian, se găsesc și în aceste gravuri.

Szolnay are cele mai numeroase lucrări: portrete, nuduri, peisajii, toate de o căldură cuceritoare a culorii. Pasta lui încă a câștigat mult în densitate și vibrație. Am admirat îndeosebi autoportretul, portretul lui Kibedi și cele două nuduri ale sale.

Walter Widmann este bogat sufletește în peisajii, extrem de sărac însă în naturile moarte. Acestea din urmă însă prin academismul lor vechi contrastează de altfel într'un mod supărător cu restul lucrărilor expoziției.

Romul Ladea ne-a dat un „Cap de bănățean“ în lemn și un basoreliev în ghips, schiță pentru un portret al lui Popovici-Bănățeanu. Cea din urmă lucrare este de un lirism plin de duioșie, neobișnuit la Ladea. Cea dintâi este de o profunzime sufletească și de o vigoare a liniei, care face din ea cea mai bună operă a acestui mare artist. Umor, fără de a cădea în caricatură, satiră care mușcă adânc, toate au fost puse la contribuție pentru construirea tipului de țaran bănățean, bonom și șiret. Ladea ne-a dovedit, încă odată, cât de adânc vede și cu câtă libertate își alege mijloacele de expresie.

Servatius are o varietate de lucrări care dovedește mai mult o căutare, decât o personalitate. Am admirat mai ales cele două busturi în lemn: Un autoportret și un portret al lui Ady.

CRONICAR

Aspecte și direcții în arta plastică ardelenă

Ardealul, provincie caracteristică ca înfățișare geografică și etnică, trăește o viață aparte sub raportul manifestărilor de artă. Dela arta populară, a tuturor timpurilor și până la arta cultă din zilele noastre, se distinge o înfățișare aparte care nu se poate găsi generalizată în celelalte provincii. — Idealul în arta populară ardelenă a pornit și pornește delă un ideal pur moral, căruia expresia artistică nu-i servește decât ca o fixare concretă a unui fel de viață spirituală. Tendința artei populare este aceea a unei permanente orientări și adaptări unor viziuni înterioare ale poporului în care se frământă dorințe și aspirații către o viață tot mai pură și mai curată.

Arta cultă ardelenă românească, se poate zice că nu începe decât cu liberarea acestei provincii de sub dominația ungară. Cea ce a existat înainte și chiar privity prin personalități ca; Pop, Lecea, Henția, Smighelski și alții, apar ca manifestări izolate, cu idealuri disparate și risipite. Arta plastică ardelenă își precizează caracterul și sensul începând cu generația esită tânără după război, din școală și atelier. La aceștia trebuie căutată calea care o urmează, direcția și semnificația lor. Această generație de artiști s'a afirmat viguros și contează ca atare. Nu sunt forțe izolate, ci e un front întreg care pășește înainte/ Și fiindcă delă aceștia începe adevărata artă cultă pentru Ardeal, să vedem în ce raport se găsește idealul lor de artă față de arta noastră specific națională și de idealul artei populare, care a existat în toate timpurile la noi, chiar când arta cultă nu era decât în formație. Centrul artistic românesc, către care converg toate forțele și tendințele, este Clujul. În orașul nostru, care înainte de război n'a avut parte de o mișcare artistică, s'a înfiripat începând cu înființarea Șc. de Arte-Frumoase, un centru de interese artistice. Această școală, grupând în corpul ei profesoral elementele cele mai de valoare din generația primă de artiști ardeleni, a răsuț să atragă toate tinerile elemente cu aptitudini, formându-le în atelierelor ei. Manifestările de artă clujene, atât ale școlii cât și particulare ale artiștilor au contribuit în bună și îmbucurătoare măsură la educarea și rafinarea gustului public, care mai întotdeauna sufără de această lipsă...

Prima generație de artiști ardeleni s'a găsit în momentele ei inițiale de

formație într-o lipsă de orientare. — Faptul că o tradiție artistică nu avem iar cultura și gustul public era aplecat să accepte lucruri cari nu era chiar în conformitate cu'n ideal de artă autohton, a făcut ca acești artiști să se îndrepte în sensul unor curente de artă străină de însușirile și specificul nostru național. Astfel că, vedem canalizate talente puternice pe-un făgaș care era lipsit de-un ideal propriu și just nouă. Dacă privim de exemplu, sensul în care este orientat pictorul nostru de talent Catul Bogdan, vedem că artă lui poartă pecetea unei intelectualizări străine. Iar ca concepție de artă, ca ideal și ca formație, pictură d-lui C. Bogdan se află sub tutela artei franceze din zilele noastre. Dânsul nu a căutat deloc să se adapteze la un ideal pornit din nevoile emotivității noastre specifice, ci și-a lăsat toate aptitudinile să se cristalizeze în forme frumoase sub presiunea idealurilor străine de artă. În asta nu trebuie găsită o vină personal artistului; este un determinism, dacă l-am putea numi istoric, care nu l-a lăsat să găsească expresie autohtonă simțimentelor și vederilor lui de artă. În aceeași situație se află și pictura dlui A. Ciupe. Cu resurse puternice, forma care a găsit-o artistul preocupărilor lui, este străină de noi. Culoarea și stilul îl apropie de-o artă germană, în orice caz, un sens care nu găsește o identitate în trebuințele sufletești ale poporului nostru. Notez din nou, aceste aspecte izolate, ale câtorva personalități proeminente nu fixează o condamnare a artiștilor. Ei au lucrat în sensul în care s'au simțit atrași și sensul le este determinat altceva decât de voința lor personală. Un alt pictor ardelean de talent, d. T. Demian, care a răușit să se identifice cu mediul din care a ieșit, credem că este unul dintre primii artiști de la noi care marchează acest frumos început de artă specifică nouă. Trebuie să remarcăm însă, că nu oricine care pictează sau desenează, ciobani și oi românești, a găsit cheia de deslegare a caracteristicului nostru în artă. Originalitatea trebuie aflată în stil, în concepție, în atmosferă și culoare și la urmă în motive. Față de aceste considerațiuni, pictorul A. Demian ne-a arătat până acum că, este pe calea justă care-l duce la defenitiva exprimare în sensul celor dorite de noi. În sculptura noastră se împune însă, din generația primă a artiștilor ardeleni, sculptorul Romulus Ladea. De origine din Banat, lucrează în Cluj ca profesor la Șc. de Arte-Frumoase, a-

lături de pictorii amintiți anterior. — Idealul în artă al sculptorului Ladea îl apropie complet de concepția noastră specifică de artă. Are sădit adânc în spiritul și sufletul lui simțul formelor primitive, simple și sănătoase. Caracterizarea și stilizarea portretelor îl așează definitiv în locul de inițiator și prim sculptor național. Genialitatea specific românească a sculptorului R. Ladea ne arată că satul poartă în el esența de reînnoire a forțelor intelectuale și emotive ale poporului nostru...

Am arătat patru personalități artistice, cele mai proeminente din plastica ardeleană. Fiecare din acești artiști și-a găsit în tinerețea pe care l-a instruit în școală, talente entuziaște cari să-i urmeze. Regretăm un singur lucru, că tocmai arta sculptorului Ladea n'a răușit să sugestioneze și să imprime dinamică constructivă nici-unui tânăr sculptor din foștii lui elevi. Aceasta ar trebui să fie direcția care s'o urmeze tineretului nostru artistic, sensul sculptorului Ladea, și care este unicul sens cu multă putere de viață și de inspirație, el alimentându-se chiar din vitalitatea poporului român.

Din tinerele talente ardeleni cari au lucrat sub directivele artiștilor amintiți mai sus, pictorul Tasso Marchini este unul dintre aceia care încearcă să pătrundă sensul just al specificului nostru. Talente ca: Ion Pop, C. Cenan, P. Abrudan, T. Bîlțiu, R. Pușcariu, Lukian Vlasiu și alții, lucrează cu toții cu pricepere și pătrundere. Am dori însă, din partea acestui tineret o orientare justă și-un ideal. Dacă unii din ei, au reușit să contureze în începuturile lor de artă anumite caractere care se identifică cu idealurile artei autohtone, ne arată că această orientare este o necesitate înăscută în fiecare din ei. Aceasta este o garanție suficientă de reușită a acestora.

În arta plastică ardeleană contează mult și arta pietorilor și sculptorilor minoritari. Artiștii sași, ca: H. Eder, H. Schunn, F. Konnerth, F. Kimm și alții, unguri ca: Szolnay, Nagy István, Nagy Imre, Szervatius și alții, formează împreună în grupuri după idealuri și aptitudini, grupări de cari trebuie să ținem seama, mai ales că lucrează în mijlocul nostru, și unii din ei nu's departe de-o înțelegere a multor lucruri caracteristice nouă.

Lumea artiștilor formează o lume aparte. Lucrează izolați, autodidacți cu convingeri din cari nu pot ieși și cu țeluri mai mult sau mai puțin pre-

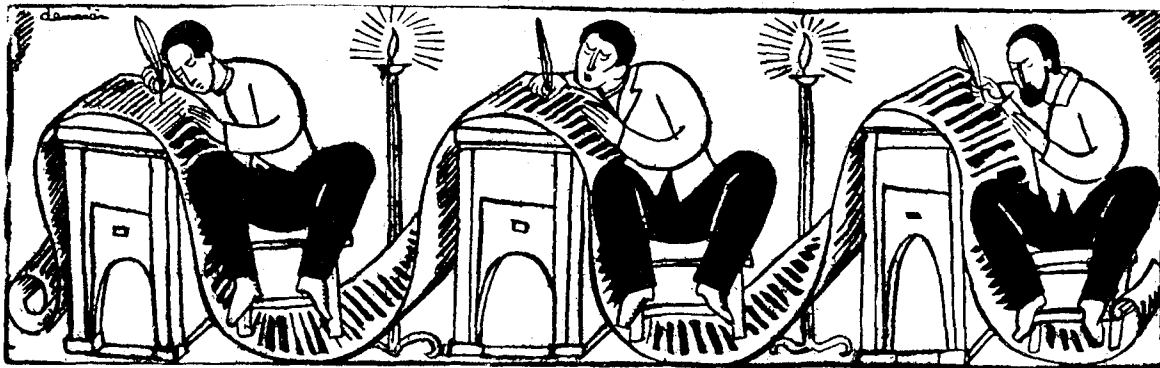
cise, iar idealurile sunt în raport de dependență cu temperamentele.

Am dori însă un singur lucru. Artiștii noștri să fie mai receptivi caracterelor specifice nouă. Să se aplece mai mult spre popor, spre țaran, și arta lui atât de frumoasă și să-și însușiască acea nuanță de delicată și sensibilă pricepere pentru ce-i simplu și frumos. Nu dorim să dăm sfaturi, este numai o dorință, dealtfel legitimă, de-a vedea arta noastră pe-un fundament solid, autohton. În acest fel ea nu se poate supune variațiunilor modei, sau capriciilor unei epoci. Ea va merge mereu înainte, ascendent spre un ideal de care trebuia să fim toți pătrunși. Nu trebuie să lucrăm în neștiere, ca acei artiști primitivi lipsiți de ideal. Să ne uităm mai mult la o ie țărănească, la o creștătură în bărna casei sau la coloritul simplu și frumos al unui vas din ceramica noastră. Din motivele simple și plină de înțelepciune bătrânească ale artei populare să ne facem mijloacele de expresie artistică. Iar din monumentalitatea unei simple troițe sau a unei bisericuțe de lemn să ne făurim în suflet, tiparul unei preocupări și dorinți care întotdeauna să fie la înălțimea posibilităților nesecate, de gust și de frumos ale țaranului român.

V. BENEȘ.

Demascare,

acesta este titlul unei senzaționale broșuri cu care d. prof. univ. dr. Dan Rădulescu începe o curajoasă activitate publicistică de purificare prin demascarea fără cruțare a câtorva scandaloase panamale din România. Citind broșura condensată și sprijinită pe documente, îți dai seama cât putregai e în țara noastră de țărani cumiți, sfioși și roși de mizerie. Și ești convins de afacerile vercoase, cari au făcut o vreme ocolul presei pentru a se împotmoli nuștiu unde, cum au fost „Ferrochimica“, „Nitrogen“, „Soda“. Capitalismul străin a găsit la noi cozile de topor printre oamenii politici de marcă, în stare să păgubiască avutul acestei țări îndelung răbdătoare. Demascările unei inteligențe atât de pure și de oneste cum este d. Dan Rădulescu provoacă în suflete o adâncă deprimare și o justificată revoltă. Domn, ca această carte să-și producă efectele și să înarmeze conștiințele împotriva relelor cari sugvigoarea acestui neam, din cauza politicianismului corupt și nesăfios.

F A P T E

I D E I

OBSERVAȚIUNI

O comoară de artă în Cluj Muzeul de antichități și pinacotecă „V. Cioflec”

Institutul de studii clasice al universității din Cluj a concentrat în edificiul din str. Gherescu No. 2, — edificiu mult lărgit printr-o aripă complex nouă și admirabil organizată — toate secțiile muzeului de antichități. Muzeul a fost deschis Duminică 28 Mai și poate fi vizitat de publicul mare. El este o adevărată comoară de artă din diferite vrăste și îndeosebi din regiunea Clujului. Colegiul institutului a reușit să ducă la bun sfârșit începutul regretatului savant Vasile Pârvan. În numele colegiului d. prof. Șt. Bezdechi a rostit o cuvântare inaugurală arătând zelul colecționarilor, donatorilor de obiecte și savanților cari au inițiat săpăturile, în dotarea și sistematizarea muzeului. D. prorector N. Drăganu a lăudat prednicia colegiului și a exprimat satisfacțiunea universității pentru izbînda operii.

Invitații au parcurs apoi sălile vaste unde sunt expuse mulțimea cărților, tablourilor și relicviilor de artă, lămuririle fiind date de către dr. Vătășeanu, Roska și Daicovicu.

A impresionat biblioteca foarte bogată, întregită îndeosebi prin testamentul regretatului Vasile Bogrea. Peste o sută de tablouri de pictură, dania dlui Virgil Cioflec, ocupă trei saloane la etaj și constituie o splendidă pinacotecă ce se cere vizitată de orice om de cultură. Am cutreerat apoi dimensiuni apreciabile de camere în care sunt frumos aranjate și etichetate urme de viață bătrână, unelte, stâlpi de marmură, porticuri, efigii, monede, arme, statui, vase, mumii, sarcofage și o neasemuită bogăție de monumente funerare; secția lapidarului.

Profesorii Bezdechi, Em. Panaitescu, M. Teodorescu, T. Naum și C. Daicovicu merită toată recunoștința și admirațiunea pentru activitatea științifică desfășurată la acest Institut, unde paralel cu grija complectării pieselor de artă, ei se ilustrează printr-o laborioasă activitate publicistică, tipărind lucrări importante și editând un Anuar în splendide condițiuni.

Acest palat al artelor este administrat cu grije științifică de către o mare energie tânără: d. conferențier universitar C. Daicovicu.

Indemnăm publicul clujean să treacă des prin saloanele muzeului și pinacotecii pentru a-și desfășura mintea și complecta cunoștinși du-

pă cari e atât de insetată societatea din țările culte.

HORIA TRANDAFIR.

Curajul criticii

O critică trebuie făcută la vreme. Multe ar fi de spus cu referire la atitudinile de îngăduială și blândă resemnare în vremea, când e nevoie de împotrăvire dărză și de opinie respicată.

Urmăresc cu plăcere bătăliile angajate în vremea din urmă între funcționarii superiori ai ministerului agriculturii pe tema, dacă într-adevăr cultura cerealelor trebuie să obțină primatul economiei în România, ori cultura animalelor. În grad însă și mai mare ne interesează polemica aprinsă iscată pe tema aplicării reformei agrare. România e o țară de pomină în reforma asta, străformată și amănată la nesfârșit, procurând atâtor paraziți sociali beneficii nemeritate și sărăcind grav un popor. Critica usturătoare, pe care o fac acum înșiși funcționarii superiori și profesorii academiei agricole este profund dezolantă. Ne vom trezi oare la realitate vreodată? Astfel d. Max. Popovici într-un mare articol din „Pagini agrare și sociale” dă la iveală impresia lamentabilă a catorva delegați străini cu prilejul congresului internațional de agricultură din 1929. Delegații Franței și ai Italiei au spus-o în gura mare, că primirea oaspeților a fost exagerat de bună, dar, că în România nu se face agricultură, ci risipă. Dintre rezele cele mai grave pe cari le denunță dsa, alegem două:

„S'au îndopat cu fonduri, cooperativele de producție și consum, pentru a aduce țăranului, semințe pe care nu le putea folosi, instrumente agricole, în majoritate inutilizabile; săpunuri parfumate, pudră, roșu de buze, apă de colonie, stămburi, mățăsurii, vegetale, rachiuri, și alte multe obiecte de care, cel puțin, acum, nu avea nevoie”.

„Credit, agriculturii, nu s'a acordat, sub nici o formă, dela războiu și până acum. Plugarii au fost și sunt lăsați pe mâna speculanților și intermediarilor, atât în ceea ce privește găsirea de capital, pentru care a plătit dobânzi până la 40 la 50% cât și în ceea ce privește desfacerea produselor, a căror valoare, era una și aceeași persoană cu speculantul de credit și care storcea deopotrivă și pe producător și pe consumator”.

Ne place francheța criticii acesteia aspre și drepte. Ne temem însă, că ea vine prea târziu și astfel se va dovedi fără eficacitate. Morală pentru toți: critica să se exercite la timp!

Cunoașterea împrejurărilor specifice ale regiunii

La deschiderea unor cursuri de completare la Zălau în favoarea agronomilor, d. inspector general I. Luca Ciomac, cunoscutul publicist, a ținut să le pună la inimă nevoia unei noi metode de a privi lucrurile. Textul cuvântării a apărut în revista *Pagini agrare și sociale* (Ianuarie-Martie), și sunt vrednice de remarcă rândurile:

„Metoda iarăși trebuie să isvorască din practica proprie și trebuie să se adapteze la împrejurările specifice regiunii și la nevoile locale. De aceea ar trebui întâi cunoscute în amănunt aceste împrejurări.

Iată gândul meu de bază pentru fiecare parte. Se cere să cunoașteți prin studiere profundă și metodică, toate particularitățile regiunii, să fiți stăpânul ei și să știți răspunde cu precizie, să puteți pune diagnosticul sigur, așa cum îl pun medicii, pentru boalele pe care le consultă”.

Indrumarea e cât se poate de sănătoasă și de bine venită, chiar și în ceasul al 12-lea. Căci ceea ce s'a întâmplat în acești 15 ani dela unire, înseamnă un dezastru moral. A dominat mentalitatea de satrapi fără sancțiuni, în toate domeniile. De aceea a fost ucisă viața locală și învenimată toată atmosfera morală a țării.

Viața la țară

Ni s'a reproșat adesea, că o luăm prea tragic, și că nu am reflecta prea fidel situațiunea dela țară. E nărațul superficialității autohtone de a trăi cu capul în nori și de a purta prea puțină grijă celor 85% din populația țării.

Invocăm un tablou, pe care vi-l dă Uniunea camerelor de agricultură, în articolul de fond din foaia ei de popularizare agricolă „Drumul nou” no. 6, anul curent:

„Ard casele și arde avutul bieților oameni înecați în datorii și în nevoi, dar în comunele noastre nu se face nimic sau se face prea puțin, pentru a se apăna munca și adăpostul oamenilor.

Mor copiii țăranilor, cum mor muștele toamna, și mor femeii și bărbații, în floarea vieții, cu zile, și de multe

ori pentru nimica toată, deoarece în atâtea mii de sate din țara noastră nu se găsește nici măcar un dulăpior cu câteva sticlute cu doctorii, dacă nu un dispensar”.

Autoritatea sursei nu poate fi contestată. Ea dă de gândit.

REDACTIONALE. — *Problema căminului școlar pusă de directorul nostru într' o ședință a secțiilor literare și științifice ale Astei și publicată în volum a deșteptat un larg și surprinzător ecou. Dăm în nrul de față reflectiile dlor prof. universitari dr. Ion Mateiu și dr. Dan Rădulescu, iar pentru nrul viitor avem deja răspunsurile dlor Al. Ciura, Ion Agărbiceanu și Ion Chelcea. Avem convingerea că până la urmă Astra va îmbrățișa cu efuziune problema ieșind din încrămășarea atâtor ani pierduți pentru cultura poporului nostru.*

Maria B. Baiulescu

Cine nu i-a auzit de nume? Deaceia în clipa când Brașovul i-a sărbătorit meritele, nu poate fi colț de țară, care să nu-și aducă aminte de dsa și să nu-i exprime toată recunoștința. S'au împlinit 25 ani decând doamna Maria B. Baiulescu, descendentă dintr'o veche familie de intelectuali brașoveni, stă în fruntea Reuniunii femeilor române din Brașov, cu cinste și demnitate, în timpul din urmă fiind proclamată chiar președintă a Uniunii femeilor române din toată România. În acest sfert de veac doamna Maria B. Baiulescu a desfășurat o activitate remarcabilă, impunându-se ca o figură reprezentativă atât în chestiunile de educație, cât și ca publicistă și ca talent oratoric. Îndeosebi și-a câștigat multe merite prin înființarea și dezvoltarea Școlii profesionale de fete din Brașov, care aparține până astăzi Reuniunii feminine locale. A desfășurat o vie activitate ca președintă a Crucii roșii filiala Brașov. S'a ilustrat apoi ca un condeiu bogat punând probleme felurite în ziarele și revistele românești dela noi și publicând literatură diversă: poezii, schițe, teatru, traduceri („Extaz” versuri originale, „Hermann și Dorothea” traducere). Iar ca orator a apărut foarte des la orice festivități și ocazii culturale, făcând dovada din plin a unei distincțiuni rare, a unui vocabular ales și a unei inspirațiuni totdeauna admirată. Nu putem să nu subliniem aceste daruri, cari au fost savurate de atâtea lume românească. Doamna Maria B. Baiulescu a reprezentat cu o ținută ireproșabilă societățile feminine 25 de ani și deaceia noi mânguitoră condeului îi prezentăm azi omajul nostru, bucurându-ne de contribuțiunea prețioasă pe care o femeie a putut-o presta în favoarea culturii românești din aceste părți de țară.

Impotriva revizuirii tratatelor

La cronică permanentă dela acest loc de multă vreme ținem la curent pe cititori asupra sforțărilor pe cari germanii și ungurii le fac în favoarea revizuirii tratatelor de pace. Neșansa celor două popoare este, că la

ele acasă nu sunt capabile de o organizare politică și socială corespunzătoare vremii, dimpotrivă se mențin ca niște focare ale feudalității și suprimării libertăților publice. Astfel de lipsește îndreptățirea de a se ridica în numele unor lozinci de dreptate în favoarea lor, câtă vreme ele nu le aplică nici decum. Ceri altora cecece nu-ți dai tu însuși? A învovăți cu încăpăținare exclusiv tratatele de pace pentru tot răul ce s'a prăvălit asupra lumii, e o miopie. Față de revizionismul barbariei germane și oligarhiei maghiare, și-a spus cuvântul respect de atâtea ori cea mai radicală dintre direcțiunile spirituale ale vremii: socialismul. Cu toatecă socialismul vădește cea mai deplină înțelegere față de chestiunea minorităților, el a rezonat astfel: statutul de pace dela Versailles este mult superior vechiului statut mondial, deci nu poate fi înlocuit cu alt-cesta fără primejdia declanșării unui nou războiu general. Câtă vreme deci ordinii noi de acum 14 ani nu i se poate substitui ceva mai perfect, statele trebuie ferite de orice sdruncinări. Azi trebuie să se ia atitudine categorică împotriva revizionismului. Toate statele găsesc azi în socialism sprijinul cel mai puternic împotriva iureșului revizionist germano-maghiar.

Fuga intelectualilor germani.

Drama sguđuitoare care se petrece în Germania încăpută pe mâna terorii lui Hitler, nu este îndestul de viie în mințile noastre. Cu toatecă trebuie să dea de gândit oricărui spirit înarmat cu simț critic și capabil să articuleze un gest de revoltă. Germania, marea Germanie a cugetătorilor de înălțimea lui Kant și Marx, a filosofilor de talia lui Goethe și Schiller, înfloritoare Germania a științelor de tot felul și a practicelor industriale, Germania culturii și tiparului celui mai îngrijit, este astăzi invadată de forța brachială. Zeci de mii de cărți au fost arse de niște șovinști orbi. Rugul a înspăimântat toate conștiințele libere ale lumii. Tot ce e bun, spiritual, tot cecece a revoluționat emenirea și a constituit pozoaba cea mai de preț a umanității se datorește toleranței tiparului, expresiunii libere a gândurilor. A te întoarce împotriva surselor celor mai fecunde ale gândirii înseamnă cu drept cuvânt a te întoarce la barbarie. Forța brutală a luat cu asalt cetățuile culturii, dă foc volumelor, arestează și asasinează în numele purității de rasă și în numele unor monopolizatori ai dreptului de a dispune de statul și poporul german. Atât de irezistibilă e năvala batalioanelor hitleriste, încât orice rezistență e înfrântă cu temniță și pumnal, orice protest e înăbușit cu amenințări. Nu mai e altă alternativă: ori te supui, ori plătești cu viața independența părerilor. În această tragică situațiune, evident, că un mare număr de intelectuali, îndeosebi socialiști și de firi mândre ca Theodor Wolf fostul redactor-șef al marelui „Berliner Tagblatt”, s'a refugiat în Elveția unde așteaptă să treacă valul de

tulburare și sălbăticie care a năpădit patria germană.

Nu e locul să analizăm aici cauzele cari au îmbrăncit Germania în sensul regimului Hitler. Totuș o observație ne-o impunem: Germania desperată, încasată până în fi stoarsă până la măduvă de „reparații” de chicalismul internațional care a ferecat-o de mâini și picioare, s'a lăsat pasiv țărâtă de hitlerism, pentru a se salva de atâtea torturi și privațiuni. Capitalismul hrăpăreț și nemilos a împins Germania pe panta de azi. Impotriva constrângerilor s'a ridicat permanent numai socialismul, singurul iubitor de pace în lume. Azi capitalismul își culege roadele. Socialismul se va arăta ca mâine singura soluție de împăcare a popoarelor.

Imprumutul muncii

Republica cehoslovacă a luat inițiativa unui mare împrumut intern, care să ocupe mâna de lucru și să ajute o serie de întreprinderi vechi și noi în a face față nevoilor. În acest scop a trecut prin parlament legea specială de autorizare a lansării subscripțiunilor publice pentru „împrumutul muncii”. Atât de bine a fost pregătită opinia publică în favoarea împrumutului, încât în scurtă vreme participațiunea a atins cifra de sute de milioane coroane cehoslovace. În ziua de 6 Mai împrumutul de stat înregistră suma de 824.297.800 cor. (după „Prager Presse”). Iar consiliul băncii naționale de emisiune constată în ședința dela 24 Mai, că fenomenul financiar cel mai important al pieții cehoslovace în ultima vreme a fost semnarea de împrumut din partea populațiunii, cecece este un semn elocvent de încredere în stat și un îndiciu al desvoltării apropiate în sens bun. Se acordă o dobândă de 5% după banii încredințați hârțuilor de stat. A se aduna în casieria publică un miliard de coroane, deci 5 miliarde lei, în aceste vremuri nu e puțin lucru. Imprumutul acesta va împrăștiata atâția nori grei din casele cehoslovace. Somajul scade mereu, potrivit statisticelor, aici împrumutul este o solidă și permanentă sursă de întrebuințare a celor loviți de criză. Exemplul cehoslovac merită să găsiască imitațiune și înrălate țări.

Bietul om, ce contează ?

Organizațiunea socială de astăzi e cât se poate de nedreaptă și îngrată cu omul însuș. Acesta e lăsat la voia întâmplării. Nu știe cui să-și ofere puterea de muncă. Nimeni nu i-o cere. Iar când deține un locșor în vreo întreprindere, apoi venitul e atât de redus încât el e răstignit la un nivel de viață foarte jos și degradant față de cecece el e capabil să presteze ca inteligență și capacitate de lucru. Statul însuș e supus la cele mai dificile probe, căci nu e în stare să-și echilibreze finanțele astfel încât să-și ocrotească în mod onorabil slujbașii. Deaceia jonglează cu cifrele. Și până una alta, el nu-și bate capul, de cât cum s'o scoată pentru moment la capăt: soluția simplistă care i se imbie ca unică salvatoare e aplicarea turbelor blestemate. Ce se întâmplă

însă cu soarta funcționarului cu lea-
fa din nou ciuntită? Cum mai asigu-
ră el pâinea și celelalte articole ele-
mentare pentru existența lui și a fa-
miliei? Niciodată mulțimea n'a fost
pusă mai la încercare decât în zile-
le noastre. Și guvernânții nu sunt
îndestul de conștienți de mizeria pro-
vocată de reducerile continue, cari
sting entuziasmul în om și-l anihilează
voinea de lucru. Bietul om con-
tează prea puțin în sistemul capita-
list, căci este asvârlit la răspântii și
lăsat în voia capricioasă a sorții.
Domnilor, socotiți omul!

Noul scris ardelean

O seamă de tineri s'au mănunchiat
într'un grup, hotărâți să-și cultive
talentul printr'o serioasă pregătire.
Intr' serie de șezători în orașele din
jurul metropolei transilvănene, ei se
afirmă din ce în ce mai încrezătorii.

Învinuirea ce s'a adus de atâtea ori
Ardealului ca manifestare exclusi-
vistă politică, dela războiul încoace —
trebuie să ia sfârșit, căci strângerea
talentelor răslețite în grup compact
„*Tinerii Scriitori Ardeleni*” va putea
însemna o generație literară, un e-
fort colectiv de creație și-o mentalita-
te cu totul nouă — care să valorifice
așa cum trebuie substratul metafizic
al Adrealului: un constructivism
și-o atitudine contrară decadentismu-
lui acestui secol. Chiar felul cum
„*tinerii scriitori ardeleni*” au fost pri-
miți și până acum în provincie, căci
unul din punctele lor principale e un
continuu contact cu publicul, spre
a-l face să aprecieze valorile estetice
actuale sau în formație — ne arată
că această grupare era dorită, aștep-
tată. Astfel e îndăbilită atențiunea
prefectului, primarului și cercurilor
culturale din Dej, cari prin modul
ospitalier cum au căutat să-l pri-
mească au trezit o încurajare firească.

Pe când mama era servitoare

Revista „*Nașe mamiky*” — pe româ-
nește „*mamele noastre*” — din Praga
publică o amintire a fostului Ministru
de Finanțe Karel Engliš, unul din con-
ducătorii vieții economice Cehoslovace.

Di Engliš povestește că mama lui era
fiica unui gardian de finanțe; la vârsta
de 16 ani s'a dus la oraș ca servitoare.
La 25 de ani s'a măritat cu un măce-
lar de 50, vădov cu trei copii, cu care
a mai avut încă trei copii. Tatăl dlui
Engliš a îmbătrânit repede; măcelăria
mergea prost, iar mama lui a fost si-
lită să hrănească cu munca mâinilor ei,
pe bărbatul ei bătrân și pe numeroși
copii.

Di Engliš laudă în articolul citat ca-
litățile mamei sale, inteligența, bunăta-
tea, seriozitatea, dorul ei de cultură.
Nouă ni se pare însă că fostul minist-
tru de finanțe a uitat să arate o însu-
șire esențială a mamei lui: că l'a cres-
cut pe el în așa fel, încât nu se sfiește
astăzi, căne este una din cele mai im-
portante personalități a republicii ce-

hoslovace, să spuie în public că mama
lui a fost servitoare.

Este adevărat că în țara în care
„*părintele republicei*” a fost în copilă-
rie ucenic potcovar, este natural ca un
ministru sa recunoască în public ca
mama lui a fost servitoare. Totuși,
n'aș putea garanta că nu s'ar găsi și
în republica vecină mulți dornici să-și
ascundă o origine atât de umilă. La
noi cel puțin, sunt mult mai numeroși
fiii de servitoare cari vorbesc de cas-
telele în cari au fost crescuți — lă-
sând a înțelege că aparțineau părinți-
lor lor — decât cei ce proslăvesc
în public în public bătăturile mâini-
lor muncite ale părinților.

(...Adevărul“)

I. P. Papp, Procesul Memorandului Românilor din Transilvania.
Acte și date. Vol. I. 532 pagini.
Cluj. 1933. Prețul 200 lei.

Printr'o întâmplare fericită, dis-
tinsul magistrat al Curții de Apel
din Cluj, a izbutit să descopere și
să salveze de flacărele focului ac-
tele originale ale faimosului proces
românesc, cu răsunet mondial,
de acum 40 ani. Recunoscând im-
portanța lor istorică și națională,
și-a luat sarcina grea de a le ti-
pări în românește, spre a se putea
cunoaște exact, din izvorul origi-
nal, toate amănunțele acestei pa-
gini dramatice din luptele epice ale
neamului nostru. Din materialul
imens, proiectat în 3 volume, a eșit
acum cel dintâi, cuprinzând fazele
de pregătire meticuloase, instruc-
ția procesului cum i-am spus ac-
cuma interogarea tuturor acuzaților,
textul memorandumului, sentința de
condamnare și măsurile de execu-
tare. E un material vast, de mare
interes, în deosebi pentru juriști,
subt raportul procedurii perfide și
voit complicate, inspirată direct de
guvernul unguresc, și condusă de
famosul procuror Jeszenszki. În
acelaș timp însă, volumul cuprin-
de și manifestațiile demne de bărbă-
ție și conștiință românească, ale
fruntașilor români târâți prin sil-
nicie la bara justiției ungurești.
Publicarea acestor acte tocmai în
epoca campaniilor antirevizioniste,
dă volumului și un interes de ac-
tualitate politică netăgăduită. Il
recomandăm tuturor, fiind recu-
noscători autorului pentru contri-
buția prețioasă ce o aduce istoriei
românești. I. M.

Casa de editură „Adevărul“
surprinde prin marelă număr de
opere din diverse specialități, pe
cari le vedem în vitrinele librăriilor.

Printre cele din urmă mențio-
năm:

I. C. Atanasiu: Mișcarea socialistă
vol. I dela 1881 până la 1901. Sri-
să într'o formă literară foarte plă-
cută, volumul acesta prețios are
darul de a ne iniția în frământările
bogate și rodnice ale socialismului
din România în perioada amintită,
facem cunoștință cu personalitățile
socialiste Gherea, Ioan Nădejde,
Mortun, T. C. Atanasiu, Const.
Graur, Sofia Nădejde, C. Mille,
Ficșinescu, Banghereanu, Zamfir
Arbore ș. a. Mișcarea e evocată
până în detalii, în lămurirea marx-
ismului și adaptării lui la noi.

S'au cercetat bazele unei acțiuni
de penetrație la țărăniime. În 1889
însă deodată socialismul trece prin-
tr'o grea încercare, căci o seamă
de fruntași sunt atrași de lozincile
partidului liberal care promitea
reforma agrară și votul universal.
Așteptăm cu nerăbdare și volumul
al doilea. Autorul a fost răsplătit
cu un premiu al Academiei Româ-
ne, pe bună dreptate, pentru acest
întâiu volum.

O altă nouată literară lansată
de editura „Adevărul“ este volu-
mul:

**Marta D. Rădulescu: „Sunt stu-
dentă“** Lei 50.

„Acesta este al treilea volum al
autoarei clujene și poartă aceleasi
caracteristici cu cari ne-a obisnuit:
simț de portretistă, scormonitoare
de situațiuni limpede conturate
prin câteva imagini, pasionată sur-
prinzătoare a ridiculului și contra-
dicțiunilor la oameni și lucruri. E
o lectură savuroasă, scânteietoare,
plină de vervă și culoare, abia în
câteva săptămâni ediția întâia s'a
epuizat. O frumoasă prezentare a
cărții o face d. N. Batzaria, cunos-
cutul publicist, într'un foileton din
„Adevărul“ dela 30 Mai.

În cursul lunii Iunie a. c. va a-
pare în București, revista *Reac-
țiunea literară*, cea mai mare pu-
blicație bilunară pentru literatură,
artă, critică și inforamție culturală
din România, în 8 și 10 pagini,
format *Les Nouvelles littéraires*.

Printre colaboratori se anun-
ță: Marcel Romanescu Sandu
Teleajen, Victor Papilian, Zaharia
Stancu, Mircea Eliade, George Dor-
dul-Dumitrescu, Leca Morariu. Eu-
gen Constant, Romul Demetrescu,
Panait Istrati, Bazil Gruia, Petre
Petrinca, Gabriel Drăgan, N. Cre-
vedia, Dem. Bassarabeanu, C. N.
Negoită, etc.